

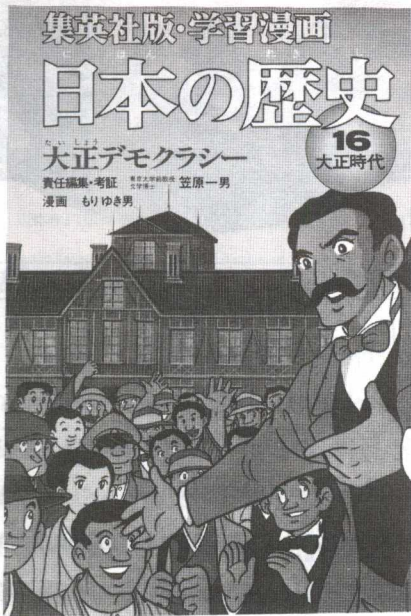

จดหมายข่าว

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ธันวาคม 2532

มูลนิธิโครงการตำราฯ จัดพิมพ์หนังสือใหม่

ในต้นปี 2533 นี้ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จะจัดพิมพ์หนังสือใหม่ออกสู่ตลาดสองรายการด้วยกัน คือ ผู้บัญชาการชาวพุทธ และ การ์ตูนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น (3 เล่ม)

หนังสือเรื่อง ผู้บัญชาการชาวพุทธ เป็นบันทึกความทรงจำของ อาเคโตะ นากามูระ ผู้บัญชาการกองทัพญี่ปุ่นประจำประเทศไทยในระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ 2 แปลโดย เอจิ มูราซึมา ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การเมืองไทย ชาวญี่ปุ่น และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ อาจารย์ประจำคณะรัฐ-ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หนังสือเล่มนี้ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับการปฏิบัติการของกองทัพญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีปฏิบัติ คุณค่า และอุดมคติ ของทหารญี่ปุ่นใน ขณะนั้น

ในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและญี่ปุ่น งานชิ้นนี้ได้ให้ทั้ง ข้อมูลวินิจฉัย ในประเด็นที่ลึกลงไปในรายละเอียดปลีกย่อยอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ปรากฏอยู่ในเอกสารไทย และในแง่ประวัติศาสตร์การเมืองไทยแล้ว งาน ชิ้นนี้ได้ช่วยขยายภาพของความสัมพันธ์ของกลุ่มพิบูล กับ ญี่ปุ่น ให้ชัดเจนว่า เป็นไปในรูปใด

ส่วนการ์ตูนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น (3 เล่ม) นั้น เนื้อหาสาระคือการแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของญี่ปุ่น จากสังคมศักดินา สู่สังคมสมัยใหม่ โดยผู้เรียบเรียงได้ถ่ายทอดเรื่องราวที่สลับ ซับซ้อนออกมาเป็นรูปของการ์ตูนซึ่งง่ายต่อการเข้าใจ

บอกกล่าวข่าวสังคมวิชาการ

● 16 สิงหาคม (2532) วันสันติภาพ
ระเบิดลูกใหญ่ 2 ลูกถูกนำมาวางไว้ โดย
สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์ และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์
ณ ห้องประชุมเสวนาที่จัดโดยมูลนิธิโครงการ
ตำราฯ เหตุใดผู้เข้าร่วมเสวนาจึงหลบไม่ทัน
พบกับรายงานสรุปได้ในจดหมายข่าวฉบับนี้

● 8 พฤศจิกายน 2532 สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ
ได้สร้างความไม่พอใจให้กับคณะรัฐประหารและ
คณะผู้ที่จะคิดทำรัฐประหารไว้มาก มูลนิธิโครง
การตำราฯ ผู้จัดทำการเสวนาเรื่อง “รัฐประ
หาร 2490: กำเนิดกลุ่มชอยราชครู” ยิ่งเหี้ยมตก
ไม่หาย แต่สุธาสัย ยังคงเดินทางเล่นเรื่องของตน
ต่อไปอย่างมั่นใจ จดหมายข่าวฉบับนี้สรุป
ความร้ายกาจของเขาไว้แล้ว หากยังไม่อึดใจติด
ตามได้ใน ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 11 ฉบับที่ 1
พฤศจิกายน 2532

● คักราชใหม่ 2533 โลกเล็ก ๆ ไบร่ระอุ
ไปด้วยสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงหลาย
ประการ ทางมูลนิธิโครงการตำราฯ จะยุติราย
การเสวนาประวัติศาสตร์การเมืองไทยลงชั่วคราว
โดยจะเปลี่ยนมาเป็นการเสวนาเกี่ยวกับประเด็น
ปัญหาสถานการณ์ปัจจุบันของไทย และภูมิภาค
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จดหมายข่าว ก็จะทำ
หน้าที่สรุปมาเสนอต่อสมาชิกเช่นเคย

● การประชุมใหญ่ครบรอบ 10 ปีของ
สมาคมประวัติศาสตร์ พร้อมกับการสัมมนา
ทางวิชาการเรื่อง ภาษากับประวัติศาสตร์และ
ความเคลื่อนไหวในวิชาประวัติศาสตร์ไทย
ระหว่างวันที่ 16-18 กุมภาพันธ์ 2533 ณ โรงเรียน
นายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ เขาชะโงก นับเป็นงาน
สัมมนาที่ยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่งของปีที่จะมาถึงมีหัวข้อ
ที่น่าสนใจมากมาย เช่น “ภาษาในประวัติ
ศาสตร์ ประวัติศาสตร์ในภาษา”, “วาทกรรม
แห่งอำนาจ และ อำนาจวาทกรรม”, “ศึกษา
ประวัติศาสตร์จากภาพยนตร์ไทย” ซึ่งเป็นกร
นำเสนอของเหล่าวิทยากรรับเชิญ และมีผู้นำเสนอ
ผลงานตนเองมีหลากหลายที่เกี่ยวกับประวัติ
ศาสตร์สังคม-เศรษฐกิจ-การเมืองและโบราณคดี

ซึ่งผู้เข้าร่วมสัมมนาสามารถเลือกเข้าฟังได้ตาม
ใจชอบ พร้อมทั้งมีรายการพิเศษในวันสุดท้ายที่
ทางสมาคมจะพาไปเที่ยวชมเมืองดงละครสมัย
ทวารวดี พิพิธภัณฑ์ปราจีนบุรี และเมืองโบราณ
สมัยทวารวดี อำเภอโคกปีบ ที่สำคัญที่สุด คือ
พลตรีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี องค์อุปถัมภ์สมาคมฯ ทรงเป็น
องค์วิทยากรนำเสนอเรื่อง “นครนายกสมัยสง
ครามโลกครั้งที่ 2”: ผู้สนใจเข้าร่วมการสัมมนา
ติดต่อรายละเอียดได้ที่ทางสมาคมประวัติ
ศาสตร์ 204 วัชรวิดิ ถนนหลานหลวง กรุงเทพฯ
10100

● ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องของหลุมศพแห่ง
อดีต แต่ประวัติศาสตร์จะนำไปสู่ความเข้าใจใน
ปัญหาด้านต่าง ๆ ของสังคมปัจจุบันได้อย่างถึง
แก่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ นักประวัติศาสตร์คนสำคัญ
ของไทย ผู้ปลุกปล้ำกับงานทางวิชาการมานาน
ได้จับปากกากระแทกกระทาะสังคมไทยอย่าง
จริงจัง ตั้งแต่ปี 2528 เป็นต้นมา และมูลนิธิโกมล
คิมทอง ได้รวบรวมบทความในลักษณะดังกล่าว
จัดพิมพ์ในชื่อ **เชิงอรรถสังคมไทยในจากสายตา
นักวิเคราะห์** (ก.ย. 2532, 64 บาท) ส่วน
สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์ รับผิดชอบที่แกะเปลือกนิธิ
อีกทีในเล่มเดียวกัน

● โครงการจัดพิมพ์คืบไป นำเสนอ
หนังสือใหม่ 2 เล่ม เล่มแรก พอล ฟายเออรา
เบนดี เขียน วีระ สมบูรณ์ แปล วิทยาศาสตร์ใน
สังคมเสรี ราคา 38 บาท ผู้เขียนได้โจมตีสิ่งที่
เรียกว่า “วิธีการวิทยาศาสตร์” และ “ระบบ
เหตุผล” อย่างถึงพริกถึงขิงและเรียกร้องให้วิธี
วิทยา และระบบเหตุผลทั้งหลายเลิกทำตัวเป็น
“รัฐ” เสียที อีกเล่มคือ พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์
แปลเรื่อง **สภาวะโลกวิกฤติ** ซึ่งเป็นการรายงาน
ถึงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโลก ที่มีผล
กระทบใหญ่หลวงต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่
ของคนในทุกประเทศ ทั้งสองเล่มหาซื้อได้ตาม
ร้านขายหนังสือทั่วไป

ชีวิตและงานของ อังเดร มาลโรซ์ จินตนา ดำรงค์เลิศ

● **ชีวิตและงานของ อังเดร มาลโรซ์**
นักคิด นักเขียนชาวฝรั่งเศส. ชื่อดังแห่ง
ศตวรรษที่ 20 ชีวิตของเขามียหลายรูปแบบ ตั้งแต่
เป็นนักผจญภัย นักต่อต้านจักรวรรดินิยม นักพูด
ต่อต้านคอมมิวนิสต์ นักชาตินิยม นักนิยมศิลปะ
และเป็นนักเขียนที่กล่าวถึง “ความตายของ
พระเจ้า”, “ความไร้สาระ” ของชีวิตมนุษย์
ก่อน ฌอง-ปอล-ซาร์ด และ การ์มูส หนังสือ
เล่มนี้เขียนโดย จินตนา ดำรงค์เลิศ มูลนิธิ
โครงการตำราฯ จัดพิมพ์, 2528 ราคา 28 บาท

● **ญี่ปุ่น จากความเจ็บปวดตรวร้าย**
หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง “เจ้าพ่อ” ไนงตุรกี
การค้าของโลกแห่งปัจจุบันสมัย หากอยาก
“เรียน” และ “เลียน” แบบญี่ปุ่น ต้องเข้าใจ
รากเหง้าทางวัฒนธรรม และความคิด อาหาร
พุทธธรรมสาร ใช้เวลาเก็บตัวทำวิจัยหลายปีที่ญี่ปุ่น
จึงปรากฏผลงานเป็น **วรรณกรรมญี่ปุ่น** หลัง
สงครามโลก มูลนิธิโครงการตำราฯ จัดพิมพ์,
2528 ราคา 50 บาท

● และสำหรับ ปีใหม่ 2533 นี้ มูลนิธิฯ
ขอส่งความปรารถนาดีมายังสมาชิกทุก ๆ ท่าน
มา ณ โอกาสนี้

เพียงความเคลื่อนไหว

ไทย - ญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จากสายตาของแม่ทัพญี่ปุ่นประจำประเทศไทย*

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มธ. เป็นเสมือนบทสรุปประเด็นของหนังสือที่เขาและเพื่อนชาวญี่ปุ่น เอจิ มูราซึมา ได้ร่วมกันแปลเป็นภาษาไทย “ผู้บัญชาการชาวพุทธ: บันทึกความทรงจำของอาเคโตะ นากามูระ” ซึ่งหลายคนได้อ่านต้นฉบับแปลแล้วต้องกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าเป็นบันทึกความทรงจำที่อ่านสนุกจนวางไม่ลง และให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองภายในของไทย การเข้าร่วมสงครามโลกของไทย และความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นสมัยสงคราม อย่างไรก็ตามไม่เคยรับรู้มาก่อน หนังสือเล่มนี้กำลังจัดพิมพ์โดยโครงการแปลไทย-ญี่ปุ่น มูลนิธิโครงการตำราฯ

อาเคโตะ นากามูระ เป็นนายทหารที่มีบทบาทในวงการทหารของญี่ปุ่นคนหนึ่ง ซึ่งต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เขาได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพประจำประเทศไทย เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างญี่ปุ่นกับไทย และดำรงตำแหน่งทางทหารในไทยตลอดสมัยสงคราม นากามูระมีบทบาทในการช่วยให้ฉากปิดสงครามมหาเอเชียบูรพาในเขตประเทศไทย เป็นไปอย่างราบรื่น จัดทหารญี่ปุ่นนับแสนเดินแถวกลับบ้านอย่างสำรวมโดยไม่ต้องเกิดการปะทะนองเลือดกับทหารไทยและหน่วยกู้ชาติเสรีไทย

อาเคโตะ นากามูระ เกิดเมื่อ 2432 ที่เมืองนาโกยา ตอนกลางของประเทศญี่ปุ่น เขาได้บันทึกความคิดชีวิตในวัยเด็กไว้ว่า การที่ญี่ปุ่นได้รับแรงบีบบังคับจากประเทศมหาอำนาจตะวันตกให้คืนแหลมเลี้ยวตุงแก่จีนเมื่อปี 2438 เป็นเรื่องที่ไม่มีความเป็นธรรมอย่างยิ่ง และเป็นจุดเริ่มต้นของการมีจิตสำนึกและความตั้งใจต่อสู้เพื่อขจัดอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจตะวันตกให้หมดไปจากเขตเอเชียตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเขตแมนจูเรีย

ชีวิตทางการศึกษาของเขาเติบโตมาท่ามกลางโรงเรียนทหารตั้งแต่วัยเด็ก และอาชีพของ

เขาก็คือการเป็นทหาร เขาเคยเดินทางไปศึกษาเพิ่มเติมในวิชาทางการทหารที่ประเทศเยอรมันในช่วงปี 2468 - 2471 และกลับมาเป็นครูสอนวิชายุทธศาสตร์ทางการทหารที่โรงเรียนเสนาธิการทหารในลำดับยศพันเอก ชีวิตทางการทหารของเขากล่าวได้ว่าผันผวนตลอดเวลา แต่เขาก็มีสายสัมพันธ์กับกลุ่มที่มีบทบาทในวงการทหารของญี่ปุ่นทั้งสองกลุ่มด้วยกัน ตรงนี้เองที่ช่วยให้เขามีฐานะในทางการทหารได้ตลอดมา ทหารทั้งสองกลุ่มดังกล่าวกลุ่มหนึ่งเป็นผู้นิยมใช้ความรุนแรง กลุ่มนี้มีโตโจเป็นผู้นำ กับอีกสายหนึ่งเป็นกลุ่มที่เรียกตนเองว่าเป็นกลุ่มปฏิรูปในกองทัพ ต้องการรักษาหน้าที่และบทบาทของผู้นำทางการทหารไว้แต่เฉพาะเรื่องการเมืองการทหารเป็นสำคัญกลุ่มนี้มี โยชิอิโร อุเมรุและ ฮาจิเมะ ชูเกียมา เป็นผู้นำอย่างไรก็ตาม ตำแหน่งทางการทหารของนากามูระท้ายสุดก่อนเข้ามาประจำการในประเทศไทย คือ เป็นผู้บัญชาการกรมสารวัตรทหารตั้งแต่ปี 2484 ในตำแหน่งนี้กล่าวกันว่า นากามูระ ได้ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความร่วมมือในระหว่างกลุ่มทหารต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และเขาก็มีชื่อเสียงว่า เป็นผู้เดินทางสายกลางมากกว่าจะเป็นผู้นิยมโตโจหรือฝ่ายตรงข้ามกับโตโจในทางใดทางหนึ่ง

นากามูระ ได้รับการตัดสินใจจากนายพล

ภาพหมู่ข้าราชการประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโตเกียว ถ่ายวันขึ้นพระราชสาส์นตราตั้งที่ทำเนียบตำบลชิบูย่า จากซ้ายไปขวา คุณฉันทน์ สมิตเวช พันเอกหลวงวิระโยธา คุณถนัด คอมันตร์ ท่านเอกอัครราชทูตตรีศร ชัยนาม คุณทวี ตะเวทีกุล หลวงรัตนทิพ นาวาโทหลวงสมบูรณัญญูทวิชชา และผู้เขียน

โตโจ นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นให้เขาเดินทางมาดำรงตำแหน่งแม่ทัพประจำประเทศไทยตั้งแต่ต้นปี 2486 เพื่อทำหน้าที่รักษาความสัมพันธ์และการดำเนินนโยบายซึ่งมีลักษณะเฉพาะของญี่ปุ่นต่อไทย ในสถานการณ์ที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองกำลังเปราะบาง จากเหตุการณ์บ้านโป่ง ในเดือนพฤศจิกายน 2485 ซึ่งฝ่ายญี่ปุ่นไม่คาดคิดว่าชาวบ้านและพระสงฆ์ไทยจะรวมตัวกันทำร้ายทหารญี่ปุ่น และจากปฏิกิริยาของไทยต่อการจัดตั้งกระทรวงกิจการมหาเอเชียบูรพาของญี่ปุ่นในเดือนและปีเดียวกัน ฝ่ายนำทางทหารของญี่ปุ่นในโตเกียวระบุว่าฝ่ายไทยเข้าร่วมเป็นสัมพันธมิตรกับญี่ปุ่นด้วยการตัดสินใจอย่างเด็ดขาดของจอมพล ป. พิบูลสงครามตามลำพัง มากกว่าที่จะเป็นความเห็นพ้องต้องกันของผู้นำและประชาชนชาวไทย ความรู้สึกโดยทั่วไปของคนไทยต่อญี่ปุ่นนั้นเป็นไปในทางลบมากกว่าจะไร้ร่องยินดีเพราะว่าไทยเป็นชาติเอกราช เหตุนี้นากามูระจึงเดินทางมาไทยโดยมีลูกน้องที่แท้จริงเพียงคนเดียว

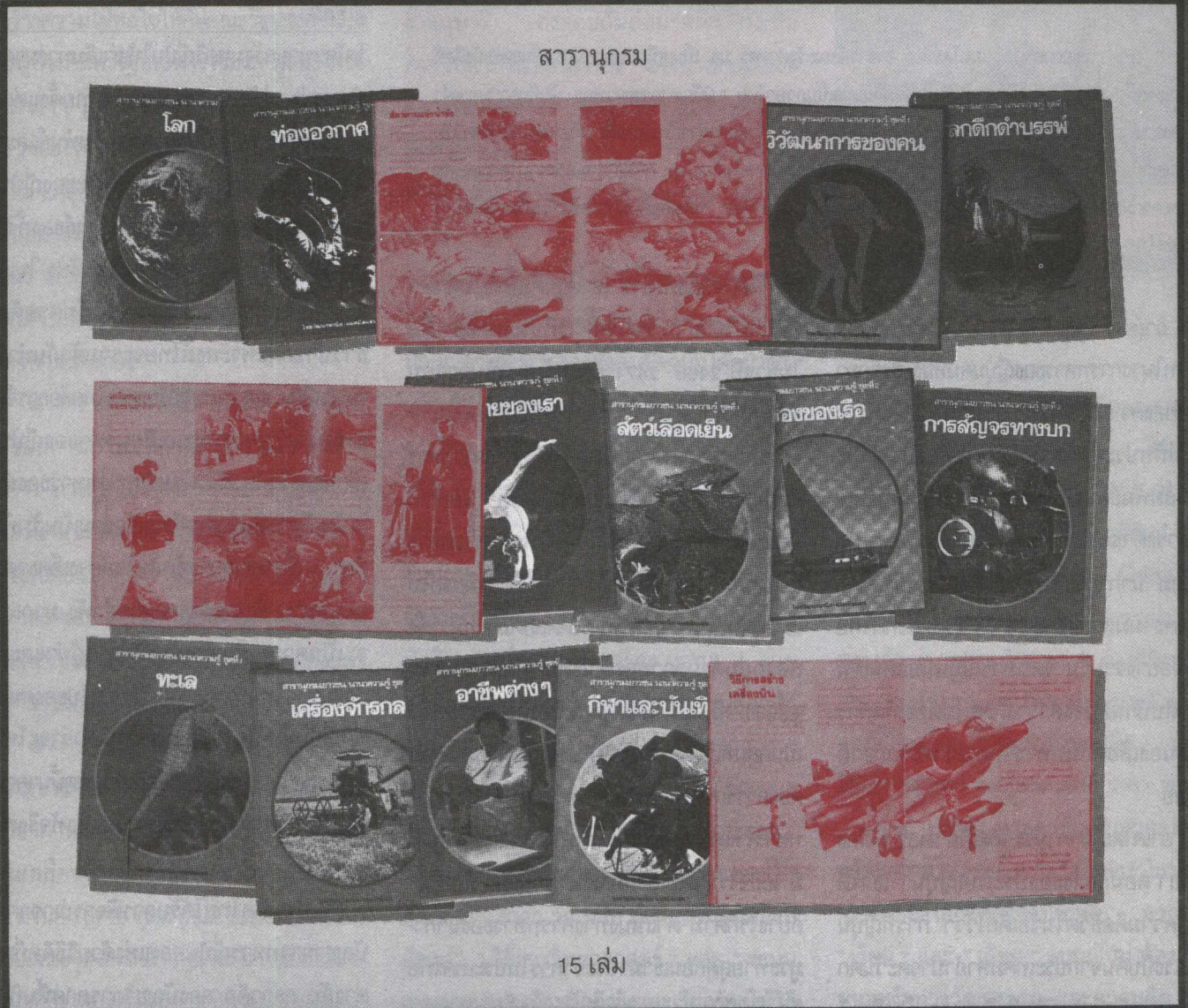
ประเทศไทยได้รับการพิจารณาจากกองบัญชาการทหารญี่ปุ่นสองแห่งด้วยวิธีคิดที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กองบัญชาการภาคพื้นทิศใต้

*เก็บความจาก การเสวนาทางวิชาการ 50 ปี อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย : ทบทวนประวัติศาสตร์ คณะราษฎรภายใต้หัวข้อเรื่อง “ 16 สิงหาคม : วันสันติภาพ ” จัดโดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องประชุม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 16 สิงหาคม 2532

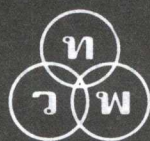
ชุด หนานาความรู้

มุ่งเป็นหนังสืออ้างอิงประจำครอบครัวสำหรับเด็ก โดยเน้นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั่วไปเล่มแรกๆ ได้เริ่มอธิบายตั้งแต่การพัฒนารของโลกดึกดำบรรพ์ แล้วต่อด้วยความรู้จากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในโลก รวมไปถึงสังคมศิลปะ งานอดิเรกต่างๆ จนกระทั่งท้ายสุดเป็นเรื่องของอวกาศ ในแต่ละเล่มได้แยกกล่าวเป็นหัวข้อพร้อมภาพประกอบสีสี่ตลอดเล่ม ใช้วิธีการอธิบายอย่างง่าย ๆ เหมาะกับเด็ก เพื่อเสริมความเข้าใจให้ดีขึ้น ทั้งยังจะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้กับเด็กเป็นอย่างดี

Macmillan, London

ร่างกายของเรา ● วิวัฒนาการของคน ● ขนบธรรมเนียมประเพณี ● โลกดึกดำบรรพ์ ● โลกทะเล ● สัตว์เลือดอุ่น ● สัตว์เลือดเย็น ● อาชีพต่างๆ ● กีฬาและบันเทิง ● เครื่องจักรกล ● การสัญจรทางบก ● เรื่องของเรือ ● การบิน ● ท่องอวกาศ

ไทยพัฒนาพานิช

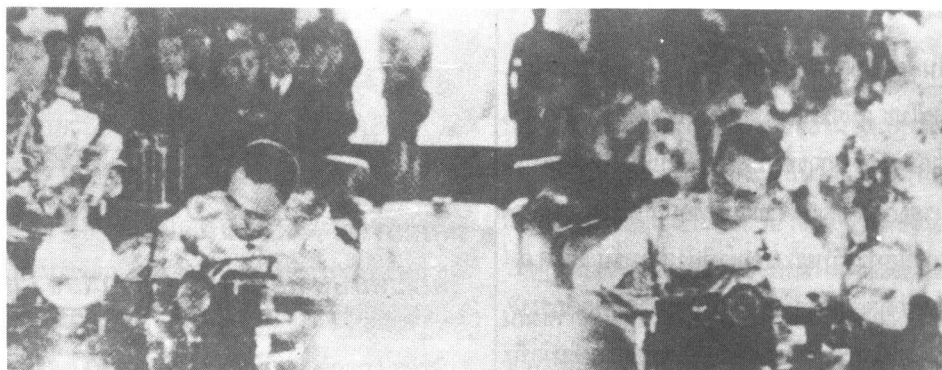
599 ถนนโมติจิตร กรุงเทพมหานคร 10100

โทรศัพท์ 2210111-5

ที่สิ่งโคปรัดใจในแง่ของการปฏิบัติการทางทหาร กล่าวกันว่า จอมพลผู้บัญชาการหน่วยนี้เขาไม่อาจลิมเหตุการณ์การยกพลขึ้นบกในประเทศไทยเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ได้เลย ด้วยคิดว่าฝ่ายไทยให้ความร่วมมือและคงไม่มีการต่อต้าน แต่กลับเป็นตรงกันข้าม ทหารฝ่ายญี่ปุ่นต้องเสียชีวิตสองร้อยกว่าคน ขณะที่ฝ่ายไทยเสียไปประมาณร้อยคนเศษ ความรู้สึกของฝ่ายญี่ปุ่นหน่วยนี้พิจารณาไทยให้ด้านลบจึงมีนโยบายต่อไทยเข้มงวดในหลายกรณี ขณะที่กองบัญชาการทหารสูงสุดที่โคปรัดใจคิดในเชิงการเมืองระหว่างประเทศและพิจารณาไทยในแง่บวกที่กว้างกว่าในฐานะเป็นตัวอย่างของประเทศสัมพันธมิตรของญี่ปุ่น ในวงษ์ไพบูลย์มหาเอเซียบูรพาทั้งหมด ดังนั้นจึงมีนโยบายผ่อนปรนต่อประเทศไทยมากกว่า นากามูระ ได้ก้าวเข้ามาเป็นตัวกลางในความสัมพันธ์ที่ทั้งประสานและขัดแย้งกันอยู่ในระหว่างผู้นำทางการทหารของญี่ปุ่นทั้งสองฝ่ายนี้ ในช่วงปลายสงครามดินแดนประเทศไทยก็กลายเป็นแหล่งรวมพลทหารญี่ปุ่นที่ถอยร่นมาจากที่ต่าง ๆ และต่างก็มีประสบการณ์การสู้รบคนละหลายปี อย่างไรก็ตาม จากปิดสงครามในเขตประเทศไทยก็ดูจะมีลักษณะพิเศษเช่นเดียวกับจากเปิดสงคราม คือ ไม่ได้มีการสู้รบนองเลือดในที่ใด ๆ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการตัดสินใจของนายพลโทอาเคโตะ นากามูระรวมอยู่ด้วย ไม่ใช่การตัดสินใจของฝ่ายไทยหรือฝ่ายสัมพันธมิตรเพียงข้างเดียว

เมื่อนากามูระเดินทางถึงไทยช่วงปลายเดือนมกราคม 2486 เขาก็ได้รับการต้อนรับอย่างซาเย็น และพบความยากลำบากในการขอเข้าพบจอมพล ป. นากามูระกล่าวถึงจอมพล ป. เมื่อแรกพบไว้ว่า “จอมพล ป. พิบูลสงครามที่ข้าพเจ้าพบนั้นไม่เหมือนกับที่ข้าพเจ้านึกคิดได้เลย ที่ข้าพเจ้านึกคิดนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามมีลักษณะแบบทหาร แต่ที่ได้พบท่านเป็นนักการทูตซึ่งมีความนุ่มนวล สง่างาม และสุขุมมากกว่า”

นากามูระได้กล่าวถึงปัญหาความสัมพันธ์ไทย-ญี่ปุ่นว่ามีเรื่องสำคัญที่ต้องรีบแก้ไขโดยด่วน 5 ประการ ได้แก่ 1) ปัญหาการขาดใช้

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น ลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ค่าเสียหายต่าง ๆ ซึ่งกองทหารญี่ปุ่นได้ก่อไว้เมื่อสงคราม 2) ปัญหาทรัพย์สินของฝ่ายอังกฤษและฝ่ายสัมพันธมิตรในประเทศไทย และในเรื่องนี้ผลประโยชน์ก่อนใหญ่คือ ไม้สัก 3) เหตุการณ์บ้านโป่ง พฤศจิกายน 2485 4) เรื่องการประพฤติปฏิบัติโดยทั่วไปของทหารญี่ปุ่น ซึ่งนากามูระกล่าวว่าทหารญี่ปุ่นชอบกระทำกันโดยไม่ตระหนักรู้ว่าเป็นเรื่องที่กระเทือนจิตใจของคนไทยมากที่สุดที่สำคัญได้แก่ การตบหน้าการนุ่งผ้าเดี่ยวผืนเดียว การยืมบัสสวายเป็นแถวริมข้างทางและที่สถานีรถไฟ เป็นต้น เขาได้ทำประกาศห้ามการประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ หลายประการ และได้ทำคำชี้แจงในเรื่องผู้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย เพื่อให้ทหารญี่ปุ่นเข้าใจและเปลี่ยนแปลงการประพฤติปฏิบัติเสียใหม่ให้เหมาะสม และ 5) เรื่องอาวุธยุทโธปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งฝ่ายไทยเรียกร้องเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นอยู่พอสมควร และฝ่ายญี่ปุ่นได้มอบให้แก่ไทยบ้าง แต่เข้าใจว่ามีจำนวนไม่มากนัก เพราะว่าฝ่ายญี่ปุ่นพิจารณาว่ากองทัพที่แนวหน้ามีความสำคัญสูงสุด

วันที่ 3 กรกฎาคม 2486 พลเอกโตจิเดินทางมาประเทศไทยเป็นการพิเศษเพื่อกระชับสัมพันธมิตรไทย-ญี่ปุ่น และเพื่อมอบดินแดนรัฐฉานและสิริรัฐลาญให้แก่ไทย ซึ่งเป็นนโยบายพิเศษทางการเมืองของผู้นำทางการทหารที่โคปรัดใจ ในวันประกาศมอบดินแดนให้ฝ่ายไทยนั้นกระทำอย่างทันทีทันใด ไม่ได้แจ้งเรื่องให้ฝ่ายไทยทราบล่วงหน้า ฝ่ายญี่ปุ่นในตอนนั้นต่างเตรียมอกเตรียมใจต้องการเห็นจอมพล ป. พิบูลสงครามยิ้มแย้มสักครั้งหนึ่ง แต่เหตุการณ์กลับเป็นตรงกันข้าม จอมพล ป. ไม่ยิ้ม แต่คนที่แสดง

อาการตืออกดีใจอย่างออกหน้าในวันที่พลเอกโตจิพบกับจอมพล ป. ได้แก่ หลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีกระทรวงการต่างประเทศ

สิ่งที่ฝ่ายญี่ปุ่นหวังในการปฏิบัติอย่างเป็นทางการต่อไทย ก็คือ การเชื้อเชิญให้ จอมพล ป. เดินทางไปเข้าร่วมประชุมวงษ์ไพบูลย์มหาเอเซียบูรพาที่กรุงโตเกียว แต่ญี่ปุ่นก็ต้องผิดหวังเมื่อจอมพล ป. ปฏิเสธอย่างเด็ดขาด จนทำให้เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำไทยต้องยื่นใบลาออก เนื่องจากทำงานนี้ล้มเหลว นากามูระ ได้แสดงข้อวินิจฉัยในกรณีนี้ว่า สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้จอมพล ป. ไม่สามารถไปร่วมประชุมได้นั้นก็เพราะการเกิดขึ้นมาของฝ่ายต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศ มิใช่ความกลัวที่จะถูกลอบทำร้าย หรือต้องการแสดงตนว่าต่อต้านญี่ปุ่น กรณีการจับกุมตัวนายนิชิ ปานะนนท์ รัฐมนตรีร่วมรัฐบาลที่ใกล้ชิดจอมพล ป. เมื่อปลายปี 2486 นากามูระระบุว่า เป็นผลงานของ พล.ต.อ. อุดล ดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจ และในกรณีนี้นากามูระก็มีความเห็นว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ในอันที่จริงไม่ได้มีอำนาจที่เข้มแข็ง เด็ดขาดแต่อย่างใด

ปัญหาสถานะและจุดยืนของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ในไทย นากามูระกล่าวถึงผู้นำกลุ่มการเมืองอื่น ๆ ในฐานะที่เป็น “ผู้ควบคุมหัวใจนโยบายของประเทศไทย” ในยามที่สถานการณ์มีความละเอียดอ่อน และบันทึกไว้ว่ามีอยู่ด้วยกันสามคน ได้แก่ ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความยุติธรรม รอบคอบ สุขุม แต่ก็ค่อนข้างนิยมพิธีการ ซึ่งดูใหญ่โต มีบารมีและเคร่งขมเป็นหัวหน้าใหญ่ของผู้นิยมอังกฤษและสหรัฐฯ แต่คงหลีกเลี่ยงการ

เป็นศัตรูอย่างเฉียดหน้ากับญี่ปุ่น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช แม้จะมีบทบาทสำคัญ แต่เนื่องจากอยู่นอกประเทศ การปฏิบัติงานจึงเป็นไปได้แต่เพียงการส่งกองกำลังที่เข้ามาเพื่อปฏิบัติภารกิจตามชนเขือทางวิทยุกระจายเสียง สำหรับ พล.ต.อ. อุดล อุดลเดชจรัส นั้น “ เป็นคนที่เดาพฤติกรรมได้ยากมากที่สุดในการเมืองของไทย เท่าที่ข้าพเจ้า (นากามูระ) ทราบนั้นไม่มีคนญี่ปุ่นคนใดได้พบกับเขา และมีน้อยคนได้พบเห็นเขา ” เป็นผู้นิยมอังกฤษและสหรัฐฯ เป็นผู้ริเริ่มจับกุมนายวินซ์ เป็นผู้ให้ความคุ้มครองฝ่ายแนวที่คนไทยจากนอกประเทศ มีความใกล้ชิดและเป็นตัวเชื่อมกับจอมพล ป. แต่ “ เขาก็มีอำนาจโดยตัวของเขาเองอยู่มาก... ”

โครงการย้ายเมืองหลวงไปเพชรบูรณ์ในปี 2487 ซึ่งกล่าวกันว่า จอมพล ป. ต้องการหาที่หลบภัยจากญี่ปุ่น แต่นากามูระได้มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า “ มีพวกต้องการโค่นล้มจอมพล ป. พิบูลสงครามโดยอาศัยกำลังญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือ ” และความพ่ายแพ้ของจอมพล ป. ในสภาฯ เกี่ยวกับร่าง พรบ. เพชรบูรณ์ที่มีผลให้จอมพล ป. ต้องลาออกนั้น เป็นเพียงสาเหตุโดยตรงในขณะที่มีสาเหตุอื่น ๆ บีบบังคับสถานการณ์มาก่อนหน้านั้นแล้ว

ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น ในสมัยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์เป็นไปอย่างดีมาก ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือให้ขั้วลับแก่กัน กระทั่งยุติสงครามด้วยความราบรื่น ปฏิกริยาของคนไทยเมื่อสิ้นสุดสงคราม นากามูระบันทึกไว้ว่าแตกต่างไปจากประเทศเพื่อนบ้านที่ทหารญี่ปุ่นจะได้รับการตำหนิและการทำร้ายร่างกาย แต่ในไทย เขาได้พบคุณยายผู้ให้กล้วยแก่ทหารญี่ปุ่นข้าราชการซึ่งเลี้ยงน้ำชากาแพททหารญี่ปุ่นเมื่อเดินแถวกันไปทำงาน

นากามูระเดินทางออกจากประเทศไทยในวันที่ 30 มีนาคม 2489 เพื่อไปขึ้นศาลทหารที่กรุงโตเกียว อย่างไรก็ตาม ในท้ายที่สุดเขาได้รับการปล่อยตัวให้พ้นข้อกล่าวหาต่าง ๆ นากามูระ มีชีวิตอย่างเป็นปกติสุขจนถึงแก่กรรมในวันที่ 12 กันยายน 2509 ●

ความสัมพันธ์สยามกับญี่ปุ่น 1920 - 1940*

สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุภาภรณ์ จรัสพัฒน์ อาจารย์ประจำสาขาประวัติศาสตร์ มธ. ได้รับทุนให้ไปทำการศึกษาวิจัยที่ประเทศญี่ปุ่นเป็นเวลา 6 เดือน จึงได้กลับมาพร้อมกับรายงานการวิจัยชื่อเดียวกันนี้ ผู้เสนอได้กล่าวว่า ความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์สยามกับญี่ปุ่นนั้นมีมากกว่า 20 ปีแล้ว โดยเน้นการศึกษาไปที่ 3 ยุคสมัย ยุคแรกเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของ Yamada Nagamasa ในสมัยอยุธยาช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ยุคที่สอง เป็นสมัยที่มีการทำสัญญาระหว่างสยามกับญี่ปุ่นเป็นครั้งแรก เมื่อปลายศตวรรษที่ 19 และยุคที่สาม คือระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นยุคสมัยที่ทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายญี่ปุ่นให้ความสนใจกันมากที่สุด

ประเด็นสำคัญที่สุภาภรณ์นำเสนอ คือความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับญี่ปุ่นเปลี่ยนไปเป็นความใกล้ชิดมากยิ่งขึ้นกว่าที่เคยเป็นเมื่อภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองของสยามปี 1932 ชนชั้นผู้นำกลุ่มใหม่ของสยามนั้นไม่เพียงแต่จะมีนโยบายต่อญี่ปุ่นที่แตกต่างออกไปจากกลุ่มผู้นำสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์เท่านั้น แต่ทว่าทั้งทัศนคติที่มีต่อญี่ปุ่นก็แตกต่างไปจากกลุ่มผู้นำเก่าอีกด้วย นั่นเท่ากับว่า การเมืองภายในของสยามระหว่าง 1920 - 1940 มีผลต่อการกำหนดนโยบายของสยามที่มีต่อญี่ปุ่น การเมืองของสยาม ปี 1932 เป็นหลักหนายของการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและทัศนคติของสยามต่อญี่ปุ่น เนื่องจากกลุ่มผู้นำใหม่มีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับอำนาจของตัวเองและมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างรัฐใหม่

สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แม้สยามกับญี่ปุ่นได้ทำสนธิสัญญากันฉบับแรกเมื่อ 1887 แต่ก็ดูเหมือนว่าทั้งสองประเทศก็ไม่ได้มีความสนใจซึ่งกันและกันมากนัก อีกปีต่อมาก็ได้มีการทำสนธิสัญญาทางการค้าระหว่างกันในปี 1898 ที่ทำให้ญี่ปุ่นได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเหนือสยาม

เหตุผลอันสำคัญของฝ่ายญี่ปุ่นต่อการทำสนธิสัญญานี้ก็คือความต้องการแสดงตัวของญี่ปุ่นว่ามีความเท่าเทียมกับชาติตะวันตก อย่างไรก็ตาม หลังการลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับญี่ปุ่นก็ไม่ได้ก้าวหน้าไปมากนัก ยกเว้นในเรื่องการค้าระหว่างกันเพียงเล็กน้อย มีเหตุผลอย่างน้อยสองประการ กล่าวคือ ประการแรก ทั้งญี่ปุ่นและสยามไม่มีความสนใจต่อชาติในเอเชียด้วยกัน ประการที่สอง ในเรื่องทางเศรษฐกิจ สยามมีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นน้อยมาก ส่วนใหญ่ของความสัมพันธทางการค้าของสยามนั้นอิงอยู่กับอังกฤษและประเทศอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งมีปริมาณทางการค้าระหว่างกันถึง 80% แต่สถานการณ์ทางการค้าได้เปลี่ยน

*เก็บความจากการเสวนาทางวิชาการ 50 ปี อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย : ทบทวนประวัติศาสตร์ คณะราษฎร ภายใต้หัวข้อเรื่อง “ 16 สิงหาคม : วันสันติภาพ ” จัดโดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ร่วมกับสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องประชุม คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 16 สิงหาคม 2532

ไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งได้เกิดความขาดแคลนสินค้าตะวันตกในสยามทำให้ญี่ปุ่นเข้ามาแทนที่ทั้งเป็นสินค้าที่มีราคาถูกลงกว่า และมีคุณภาพที่ไม่ห่างไกลจากสินค้าของตะวันตกมากนัก และหลังสถานการณ์สงครามสินค้าญี่ปุ่นก็ยังรักษาสถานภาพทางการตลาดในสยามไว้ได้

ความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างสยามกับญี่ปุ่น ไม่พัฒนาไปมากนักในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็เนื่องจากพระมหากษัตริย์สยามทรงมีภูมิหลังและความแนบแน่นใกล้ชิดตะวันตกมากกว่า และพระมหากษัตริย์สยามทั้ง 3 พระองค์ (รัชกาลที่ 5 - รัชกาลที่ 7) ต่างก็ทรงสงสัยต่อเจตนาของญี่ปุ่นที่มีต่อสยาม ตัวอย่างแรกก็คือสนธิสัญญา 1898 ทำให้รัชกาลที่ 5 ต้องทรงผิดหวังเป็นอย่างมากเมื่อญี่ปุ่นได้เรียกร้องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ดังนั้นแม้ว่าพระองค์ได้ทรงยกย่องสรรเสริญการพัฒนาของญี่ปุ่น แต่พระองค์ก็มีได้ทรงสนับสนุนให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศก้าวหน้าขึ้นแต่อย่างใด ตัวอย่างที่ 2 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 สมัยรัชกาลที่ 6 ชนชั้นนำสยามได้มีความสงสัยอย่างใหญ่หลวงต่อทูตญี่ปุ่นที่ได้พยายามคัดค้านในการที่สยามจะประกาศสงครามเข้าร่วมกับฝ่ายสัมพันธมิตรและชักชวนสยามไม่ให้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับเยอรมัน ประเทศฝ่ายมหาอำนาจกลาง อีกด้วยนั้นเพราะทูตญี่ปุ่นมีความเชื่อว่าหากสยามเข้าสู่สงครามกับฝ่ายพันธมิตร สยามก็จะต่อรองเพื่อที่จะล้มเลิกหรือขอยกเลิกข้อกำหนดบางประการในสนธิสัญญาที่ทำให้กับนานาประเทศ และถ้าข้อกำหนดนั้นเปลี่ยนไปก็จะมีผลอย่างมากต่อการเติบโตทางการค้าของญี่ปุ่นในสยามขณะนั้น แต่บทบาทของทูตญี่ปุ่นก็กลายเป็นตัวเร่งให้สยามประกาศสงครามกับเยอรมันเร็วขึ้น ตัวอย่างที่ 3 สมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งพระองค์และข้าราชการสยามส่วนใหญ่สงสัยต่อท่าทีของญี่ปุ่นในการให้ความสนใจอย่างมากต่อลักษณะภูมิประเทศและทรัพยากรธรรมชาติของสยาม และต่อมาพระองค์ทรงมีและราชกระแสนับสั่งให้เสนาบดีคอยตรวจตราดูแลในกิจกรรมต่าง ๆ ของญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิด ตัวอย่างเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ถึงนโยบาย

ของผู้นำสยามที่กวดขันการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นในสยาม

อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกญี่ปุ่นเองก็ไม่ได้ให้ความสนใจต่อสยามเท่าไรนัก มีเหตุผล 2 ประการคือ 1) เมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศนั้น ความสนใจของญี่ปุ่นอยู่ที่โลกตะวันตกและจีนกับเกาหลี เพราะเป็นแหล่งผลประโยชน์อันสำคัญ 2) การค้าหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีปริมาณทางการค้าในสยามเพิ่มขึ้น แต่ก็เทียบไม่ได้เลยกับการค้าที่ญี่ปุ่นมีต่ออินโดจีน ดังนั้น ชาวของสยามที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ของญี่ปุ่นจึงมีน้อยมาก แต่หลังปี 1930 ความสนใจของญี่ปุ่นจึงได้เคลื่อนตัวลงมายัง “เอเชียใต้” ซึ่งขณะนั้นหมายถึงดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหมู่เกาะนิวกินี และชาวคราวของสยามในสายตาญี่ปุ่นก็เปลี่ยนแปลงไปจากความสนใจที่จำกัดแต่เพียงเรื่องเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์สยาม มาเป็นเรื่องราวทางเศรษฐกิจและสังคมของสยาม สิ่งนี้มาพร้อมกับการขยายตัวของสินค้าญี่ปุ่นสู่ตลาดสยาม

คณะราษฎรและการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามปี 1932 มีผลให้นโยบายต่างประเทศสยามแตกต่างไปจากเดิม กล่าวกันว่าในสถานการณ์การปฏิวัติในสยามได้มีการติดต่อขอร้องให้ญี่ปุ่นยอมรับรัฐบาลใหม่ และต่อมาก็ได้ขอความช่วยเหลือทางด้านอาวุธ จากญี่ปุ่นเพื่อทำการต่อสู้กับการปฏิวัติซ้อนจากฝ่ายตรงข้าม ซึ่งหมายความว่า กลุ่มผู้นำใหม่ของสยามมองเห็นช่องทางใหม่ในการกระชับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น ขณะเดียวกัน หลังปี 1932 หนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นก็เสนอข่าวเกี่ยวกับสยามมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และเนื้อหาข่าวก็เปลี่ยนจากพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์มาเป็นข่าวเกี่ยวกับบทบาทของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ ลักษณะดังกล่าวย่อมมีนัยว่าความสัมพันธ์ของสองประเทศได้เปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิม

ในช่วงแรกของระบอบการปกครองใหม่ สถานภาพทางการเมืองของคณะราษฎรยังไม่มั่นคง อันเนื่องจาก 1) สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ฝังรากลึกในสังคมสยาม การเปลี่ยนแปลงการ

ปกครองนั้นยังมีได้เพิกถอนระบบอำนาจแบบเดิม 2) ระบบอำนาจเดิม (ระบอบราชาธิปไตย) มีความผูกพันยาวนานกับอำนาจของประเทศตะวันตกโดยเฉพาะกับอังกฤษ อิทธิพลของอังกฤษนั้นมีความเข้มแข็งอย่างมากในสยามนับแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดความกังวลแก่ผู้นำใหม่เป็นอย่างสูง

ปัญหาใหญ่ 2 ประการที่กลุ่มผู้นำใหม่ต้องเผชิญ คือ ประการแรก ทำอย่างไรจะกำจัดอำนาจเดิม (ระบอบราชาธิปไตย และกลุ่มสนับสนุนภายในและอำนาจภายนอกจากตะวันตก) ตลอดจนการรวบรวม อำนาจทางการเมืองของพวกเขาให้เป็นปึกแผ่น ประการที่สอง จะสร้างรัฐใหม่ได้อย่างไร ซึ่งหมายถึงสยามสามารถยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เท่าเทียมและทำสนธิสัญญาใหม่กับนานาประเทศได้ ปัญหาทั้งสองประการนี้เป็นเป้าหมายของประเทศชาติที่ชัดเจน อันเนื่องมาจากผู้นำใหม่มีความเป็นเอกภาพ ดังนั้นเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายสยามใหม่จำเป็นต้องหาอำนาจที่เข้มแข็งมาควบคุมอำนาจและอิทธิพลของอังกฤษ และนี่เป็นคำอธิบายว่าเหตุใดรัฐบาลสยามหลัง 1932 จึงได้พยายามเป็นอย่างมากในการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่นมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงนโยบายของสยามต่อญี่ปุ่นครั้งแรกเกิดขึ้นปี 1933 ซึ่งองค์การสันนิบาตชาติได้ลงมติประณามการรุกรานของญี่ปุ่นในแมนจูเรีย ในที่ประชุมทุกประเทศยกเว้นญี่ปุ่นได้ลงคะแนนเสียงประณามญี่ปุ่น แต่สำหรับสยามนั้นได้งดออกเสียง กรณีนี้ตัวแทนของญี่ปุ่นในสันนิบาตชาติได้กล่าวกับผู้แทนสยามว่าหากสยามต้องการผู้สนับสนุนในการลดอิทธิพลของตะวันตกในประเทศสยาม ญี่ปุ่นเต็มใจอย่างยิ่งที่จะเป็นผู้สนับสนุน และเช่นเดียวกับในกรณีญี่ปุ่นรุกรานจีนได้ มีการประชุมลงมติประณามและลงโทษต่อญี่ปุ่น 2 ครั้ง ในปี 1937 แต่สยามก็ได้แสดงท่าทีต่อมติดังกล่าวด้วยการงดออกเสียง นอกจากนี้ยังมีอีกหลายตัวอย่างที่แสดงถึงความไม่เอียงของสยามไปสู่ความใกล้ชิดกับญี่ปุ่น เช่น สยามได้ส่งเจ้าหน้าที่จำนวนมากไปศึกษาอบรม

ในประเทศญี่ปุ่น หลวงประดิษฐมนูธรรม หนึ่งในผู้นำใหม่ได้เดินทางไปประเทศญี่ปุ่นหรือกรณีผู้นำใหม่ได้ขอการสนับสนุนทางการเมืองและเศรษฐกิจจากญี่ปุ่น

ความสัมพันธ์ที่แสดงตัวใกล้ชิดกับญี่ปุ่นส่งผลให้สยามประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวเพื่อยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาคกับนานาประเทศ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของคณะราษฎร ปี 1937 รัฐบาลญี่ปุ่นได้ตัดสินใจที่จะทำสนธิสัญญาฉบับใหม่กับสยามจึงเป็นสาเหตุให้อังกฤษหวังจะหยุดอิทธิพลของญี่ปุ่นในสยาม อังกฤษจึงกลายเป็นประเทศแรกที่ยกเลิกสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค

โดยสรุปนโยบายของสยามต่อประเทศญี่ปุ่นระหว่างปี 1932-1938 นั้น ไม่เพียงแต่จะสร้างความมั่นคงต่ออำนาจของกลุ่มผู้นำใหม่เท่านั้น แต่นโยบายดังกล่าวยังได้ลดอำนาจของกลุ่มผู้นำเก่าและอิทธิพลของประเทศตะวันตกในสยามลงอีกด้วย นอกจากนั้นกลุ่มผู้นำใหม่ยังสามารถทำให้เป้าหมายการสร้างรัฐใหม่ปรากฏเป็นจริง

ฐานะของสยามในวงการเมืองระหว่างประเทศหลังปี 1932 ก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน

ตามทัศนะของนักการทูตญี่ปุ่นซึ่งเคยมีความเชื่อว่าตำแหน่งทางการทูตประจำ สยาม เปอร์เซีย และกรีก เป็นตำแหน่งที่เลวที่สุดซึ่งหากนักการทูตคนใดได้มาประจำก็เท่ากับหมดอนาคต แต่ในปี 1936 กระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นก็ได้ส่งนักการทูตที่โดดเด่นที่สุดของตนมาประจำตำแหน่งในสยาม และในปี 1940 รัฐบาลญี่ปุ่นก็ตัดสินใจยกสถานภาพของความสัมพันธ์ของสองประเทศให้สูงขึ้นกว่าเก่า โดยเปลี่ยนจากฐานะสถานอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯ เป็นสถานเอกอัครราชทูต

อย่างไรก็ตามหลังปี 1938 เมื่อสยามบรรลุวัตถุประสงค์ของตนแล้ว ความขัดแย้งภายในกลุ่มผู้นำสยามก็เริ่มขึ้นทีละน้อย ความขัดแย้งนี้ได้สะท้อนออกมาในนโยบายที่มีต่อญี่ปุ่น หลวงประดิษฐมนูธรรมไม่ต้องการความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น แต่หลวงพิบูลสงครามมีความต้องการที่จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับญี่ปุ่นต่อไป อย่างไรก็ตาม กรณีหลวงพิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงเวลานั้น ทำให้สามารถสนับสนุนส่งเสริมนโยบายที่มีต่อญี่ปุ่น ซึ่งต่อมาได้ทำให้สยามต้องเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 กับฝ่ายญี่ปุ่นในปี 1941 ●

เพียงความเคลื่อนไหว

รัฐประหาร 2490

สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ จบการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันเป็นอาจารย์สอนวิชาประวัติศาสตร์ที่วิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ จังหวัดขอนแก่น ตรงกับวันรัฐประหารเมื่อ 42 ปีก่อน ที่หัวหน้าทางการเมือง กระทั่งมีฐานทางธุรกิจใหญ่โต และคนเดียวของ จอมพลผิน ชุณหะวัณ

การรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นการขึ้นสู่อำนาจของคณะรัฐประหารที่ก่อให้เกิดผลในการทำลายประชาธิปไตย และล้มล้างลัทธิรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรได้วางรากฐานไว้ตั้งแต่ปี 2475 นั้น เพราะคณะรัฐประหารมิได้มีความสำคัญและความผูกพันกับแนวความคิดทั้งสองดังกล่าว หากทว่ามิแน่วโน้มความคิดในทางอนุรักษนิยมและอำนาจนิยม ที่อำนาจและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต้องขึ้นกับการกำหนดจากกองทัพ ซึ่งทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยไทยถอยหลังเข้าคลอง และทำให้องค์กรที่มีบทบาทครองอำนาจจนถึงปัจจุบัน ผลที่สำคัญยิ่งอีกสองประการจากการรัฐประหารครั้งนี้ คือ เป็นการสิ้นสุดยุคสมัยรัฐบาลคณะราษฎร และเป็นการฟื้นตัวของฝ่ายอนุรักษนิยม การรัฐประหารครั้งนี้เป็นจุดเริ่มต้นของความคิดที่ว่า รัฐธรรมนูญฉีกเล่นเมื่อไรก็ได้

ปัจจัยอันนำมาซึ่งรัฐประหาร เป็นผลขั้นสุดท้ายของความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มทางการเมือง 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มเสรีไทย หรือกลุ่มปริดี-พลเรือน กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มอำนาจนิยมมีกองทัพพบกันตัวแทน

ประการแรก เป็นการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างรัฐบาลเสรีไทย ซึ่งก็คือ คณะราษฎรกับกลุ่มอนุรักษนิยม ตั้งแต่หลัง 2475 มีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งที่ยังจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และเจ้านายมองว่า คณะราษฎรเป็นกบฏ

*เก็บความจาก การเสวนาทางวิชาการเรื่อง รัฐประหาร 2490 : กำเนิดกลุ่มขอยราชครู จัดโดยมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2532 ณ ห้องประชุม คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เด็กกลุ่มชอยราชครู*

ภาโท สาขาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การนำเสนอของสุธาชัยไวยวัฒน์ (8 พ.ย. 2532)
ชวยราชครูได้พาครอบครัวเข้ามามีบทบาทและอำนาจ
เช่นกันในวันนี้ผู้นำรัฐบาลไทยนั้นก็เป็นผู้ชาย

จึงพยายามช่วงชิงอำนาจตลอดมา แต่ก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้
ช่วง 2488 - 2490 พลัฒ์ฝ่ายอนุรักษนิยมได้ค่อย ๆ พ้นตัว
ขึ้นหลังจากที่ต้องสูญเสียบทบาททางการเมือง การพ้นตัว
ครั้งนี้มีเป้าหมายโดยตรงที่จะต่อต้านคณะราษฎรและ
รื้อฟื้น “พระราชพิธีสยาม” ของสถาบันพระมหากษัตริย์
กลับคืนมา พลัฒ์ฝ่ายอนุรักษนิยมประกอบด้วยกลุ่มเจ้า
แต่ในการเคลื่อนไหว พระราชวงศ์ชั้นสูงไม่อาจจะทำการ
ได้สะดวก ดังนั้นจึงตกเป็นหน้าที่ของพระราชวงศ์ชั้นรอง
เป็นผู้ดำเนินการแทนต่อไป เช่น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ม.จ. สิทธิพร กฤดากร และ
ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ กลุ่มแนวร่วมที่สำคัญ คือ
กลุ่มขุนนางเก่า เช่น เจ้าพระยาศรัทธาธรรมาธิเบศร พระยาศรี
วิสารวาจา และกลุ่มนักโทษการเมือง 2476 - 2482 ซึ่งได้
รับการปลดปล่อยโดยรัฐบาลคณะราษฎรช่วงปี 2487
บุคคลสำคัญของกลุ่มนี้ เช่น พระยาศราภย์พิพัฒน์ โฉง
สุวรรณทัต จงกล ไกรฤกษ์ สอ เสถบุตร และ โชติ คุ่มพันธ์
การล้มอำนาจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสง-
คราม เมื่อ 2487 นั้น ได้ทำให้การเมืองโน้มนำไปในทาง
ประชาธิปไตย เป็นการเปิดโอกาสอย่างสำคัญที่ทำให้
กลุ่มอนุรักษนิยมสามารถตั้งพรรคการเมืองของตนขึ้น
แข่งขันทางการเมืองกับฝ่ายรัฐบาล พรรคการเมืองแรกเริ่ม
คือพรรคก้าวหน้า นำโดย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และได้
พัฒนามาเป็น พรรคประชาธิปไตย ซึ่งได้เป็นแกนกลาง
ในการต่อสู้ของกลุ่มอนุรักษนิยมต่อมา ปัญหาเศรษฐกิจ
ตกต่ำหลังสงครามโลกและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณี
สวรรคตของรัชกาลที่ 8 ได้เปิดกระแสให้กลุ่มอนุรักษนิยม
ดำเนินการโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง การโหมทวิป্লุกปั่น
ของฝ่ายอนุรักษนิยมได้ทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านรัฐบาล
ขึ้นทั่วไป กระนั้น กลุ่มนี้ก็ไม่มีพลังพอที่จะเปลี่ยนแปลง
รัฐบาลได้ จึงต้องเข้าไปผนึกกำลังกับกลุ่มทหาร

ประการที่สอง ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลเสรี

ไทยกับกองทัพ หลังสงครามโลก “พวกเสรีไทยทำให้
ทหารเป็นลูกเมียน้อย” การล้มล้างรัฐบาลจอมพล ป.
การปลดนายทหารประจำการเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิด
ความรู้สึกที่ว่า กองทัพถูกลดอเกียรติและด้วยความ
สำคัญลงไป ซึ่งสร้างความไม่พอใจและความรู้สึกน้อย
เนื้อต่ำใจในหมู่ทหาร ฝ่ายพลเรือนประเมินว่า การสิ้นสุด
รัฐบาลจอมพล ป. นั้นเป็นการสิ้นสุดของยุคเผด็จการ
แต่ฝ่ายทหารเห็นว่า เป็นการสิ้นสุดแห่งยุคเกียรติภูมิของ
กองทัพ ล้มยุคแห่งชัยชนะ และนำมาซึ่งความตกต่ำแห่ง
ชาติ ความไม่พอใจนี้ได้นำมาสู่การฟื้นฟูมาคิดชนิด
หนึ่งที่เรียกว่า “ตำนานพิบูลสงคราม” ซึ่งหมายถึงแนวคิด
ที่ว่า ยุคสมัยแห่งจอมพล ป. เป็นยุคที่ยิ่งใหญ่และมี
เสถียรภาพ ประเทศรุ่งเรือง และประชาชนอยู่ดีมีสุข
หรืออย่างน้อยก็เป็นยุคที่ดีกว่ายุคสมัยของรัฐบาลเสรีไทย
หลายเท่า สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ ทำให้ทหารเริ่มมี
แนวคิดที่จะทำรัฐประหารโดยตรง

ประการที่สาม เป็นความขัดแย้งภายในรัฐบาล
คณะราษฎรด้วยกันเอง ซึ่งเปิดทางให้การรัฐประหาร
ประสบความสำเร็จโดยไม่มีการต่อต้าน ผู้กุมกำลังสำคัญ
ของฝ่ายรัฐบาล คือ พล.อ.อดุล อดุลเดชจรัส ผู้บัญชาการ
ทหารบก พล.ร.ท. สนิธ สงครามชัย ผู้บัญชาการทหารเรือ
และ พล.ร.ต. สังวร สุวรรณชีพ ผู้รักษาการอธิบดีกรมตำรวจ
ทั้งสามท่านได้รับการเชื่อมั่นว่าจะควบคุมสถานการณ์
การรัฐประหารไว้ได้ ต่างก็ตัดสินใจไม่ต่อต้านการรัฐ-
ประหาร ปัญหาหลักของการไม่ตัดสินใจต่อต้านนี้อยู่ที่
ไม่ต้องการรื้อฟื้นความชอบธรรมของรัฐบาล พล.ร.ต.
ถวัลย์ อารณานาวาสวัสดิ์ และความไม่พอใจต่อกลุ่มทองเปลว
ชลภูมิ กลุ่ม ส.ส. อิสาน และลูกศิษย์ปรีดี ที่กุมอง
มองว่าคอร์รัปชัน แต่คุมเสียงในสภาฯ ดังนั้นจึงไม่ต้องการ
“เชื้อเชิญให้ขุนพลภาคอีสานเข้ามาครองเมือง” การประชุม
ที่ทำเนียบทำข้างระหว่างนายปรีดี พล.ร.ต.ถวัลย์ และ
พล.อ.อดุล เพื่อเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาลโดยให้ พล.อ.
อดุล เป็นนายกรัฐมนตรีแทน เป็นจังหวะของการตัดสินใจ
ล่าช้า และกลายเป็นตัวเร่งให้คณะรัฐประหารลงมือกระทำ
การเร็วขึ้นอีก 3 ชั่วโมง

กลุ่มริเริ่มก่อตั้งคณะรัฐประหาร 2490 เป็นกลุ่ม
นายทหารนอกประจำการ ได้แก่ น.อ. กาจ เก่งระดมยิง
หัวหน้าคณะ เป็นสมาชิกคณะราษฎรเกือบจะได้เป็น
แม่ทัพอากาศ หากเพราะทำเครื่องบินราชการเสียหาย
จึงต้องย้ายไปเป็นอธิบดีกรมศุลกากร พ.ท. กำน จ่านอง-
ภูมิเวท พ.ท. นรงค์ วรบุตร ร.อ. เลื่อน ปรีชาธเนศวร
และ พ.อ. สวัสดิ์ ส. สวัสดิ์เกียรติ ซึ่งเป็นผู้เดียวที่ยัง
ประจำการเป็นเจ้ากรมเกียกกายทหารบก แต่มีได้คุมกำลัง
ต่อมากลุ่มนี้ได้ชักชวนให้ พลโทผิน ชุณหะวัณ นายทหาร
นอกราชการ อติตรงแม่ทัพพายัพเข้าร่วมคณะได้สำเร็จ
ซึ่ง น.อ. กาจ ก็ได้ยกตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐประหารให้
และพลโทผินก็ได้ชักชวนให้ลูกชาย ร.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ
และลูกเขย 3 ใน 4 คนเข้าร่วมเป็นกำลังสำคัญ ได้แก่
พ.อ. เผ่า ศรียานนท์ พ.ต. ประมาณ อติระกสาร นายเฉลิม
เชียวสกุล ส่วนเขยอรุณ ทัพพะรังสี ไม่ได้เข้าร่วม หากมี
น้อยชายภรรยาพลโทผิน คือ พ.อ.ชาญ บุญญะสิทธิ
เข้าร่วมด้วย ครอบครัวนี้ได้มีบทบาทสำคัญในการติดต่อ
ประสานงานชักชวนให้บุคคลอื่นเข้าร่วมกับฝ่ายรัฐประ-
หารเพิ่มเติม

คณะรัฐประหารซึ่งก่อตัวตั้งแต่เดือนกรกฎาคม
2490 ประสบปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ การดำเนินการเพื่อ
ล้มรัฐบาลเป็นไปได้ยาก เพราะขาดกำลังที่จะใช้ยึดอำนาจ
กระทั่งเดือนตุลาคม คณะรัฐประหารจึงประสบความสำเร็จ
ในการชักชวนผู้บัญชาการทหารในพระนครหลายคน
เข้าร่วม ที่สำคัญมากที่สุดคือ พ.อ. สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 ทำให้ได้ทหารทั้งกรมนี้
เป็นกำลังหลัก และเหตุนี้จึงทำให้ พ.อ. สฤษดิ์กลายเป็น
ผู้นำสำคัญคนหนึ่งของคณะรัฐประหารไปด้วย บุคคลที่
ถือว่าเป็นหัวหน้าสายพลเรือนของคณะนี้คือ นายวรการ
บัญชา (บุญเกิด สุตินตานนท์) อดีต ส.ส. เชียงราย ผู้เป็น
มหาเศรษฐี ได้เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการเตรียมการรัฐ-
ประหาร

ความสำเร็จของการรัฐประหารนั้นไม่ได้มาจากการ
มีกำลังทหารเด็ดขาดของฝ่ายคณะรัฐประหาร เพราะ
ความจริงแล้วยังมีทหารส่วนอื่น ๆ อีกมากที่มีได้เข้าร่วม

ด้วย การรัฐประหารสำเร็จลงได้เพราะผู้กุมอำนาจฝ่ายรัฐบาลตัดสินใจไม่ต่อต้าน คณะรัฐประหารได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ 2489 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ “ได้ดุ่ม” ที่มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ลงพระนามเพียงผู้เดียว สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็คือ การเปิดทางให้ข้าราชการสามารถเข้ามามีตำแหน่งทางการเมืองได้ ซึ่งฉบับ 2489 ได้ระบุห้ามไว้ และคณะรัฐประหารรีบไปเชิญ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มาแต่งตั้งเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร โดยสรุป การเมืองในช่วง 2490-2500 เป็นการเมืองที่อยู่ภายใต้การควบคุมของคณะรัฐประหาร

กลุ่มชอชราชครู เป็นชื่อที่เรียกครอบครัวเครือญาติของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ที่ได้เข้ามาสร้างบ้านเรือนในชอนนี้ด้วยกันเมื่อปี 2494 โดยเอาเงินมาจากการผูกขาดการคุมตุ๋นรถไฟ

ผิน ชุณหะวัณ เกิด 2434 เป็นเด็กบ้านสวน อำเภอบางคณฑี สมุทรสงคราม ได้เข้ามาจากนักเรียนนายสิบ จนได้เข้าโรงเรียนนายร้อยทหารบก รุ่นเดียวกับจอมพล ป. แต่มีอายุมากกว่า และขณะเรียนก็มีครอบครัวด้วย พันตรีผินเกือบจบชีวิตทางการทหารเมื่อคราวปฏิวัติ 2475 แต่กบฏบวรเดชปี 2476 ทำให้เขาได้มีบทบาทสำคัญในการปราบกบฏซึ่งต่อมาทำให้เขาได้ตำแหน่งผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 3 นครราชสีมา คราวสงครามอินโดจีน 2483 ได้เป็นรองแม่ทัพอีสาน ปี 2485 ได้เป็นแม่ทัพกองทัพที่ 3 ยกเข้าตีคว้นเชียงตุงเขตพม่า และได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงทหารประจำสหราชอาณาจักร (รัฐฉาน) เมื่อจอมพล ป. ถูกล้มรัฐบาลและถูกปลดออกจากตำแหน่งทางการเมื่อปี 2487 พลโทผินในฐานะนายทหารสายจอมพล ป. ก็ถูกส่งย้ายเข้ามาประจำกรมเสนาธิการทหารบก และกุมภาพันธ์ 2488 ก็ถูกปลดออกจากราชการรับเบี้ยหวัดเมื่ออายุได้ 54 ปี ซึ่งขณะนั้นการเกษียณอายุราชการใช้อายุ 55 ปีเป็นเกณฑ์

หลังการรัฐประหารสำเร็จทุกคนต่างก็ได้ความดีความชอบไปตาม ๆ กัน เมื่อจอมพล ป. ได้รับเชิญมาเป็นหัวหน้าคณะ จึงได้ตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ส่วนพลโทผินก็ได้ตำแหน่งรอง ผบ.ทบ. ปี 2491 เมื่อจอมพล ป. เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนนายควง อภัยวงศ์ ที่ถูกคณะรัฐประหารจ้อออกจากตำแหน่ง จอมพล ป. จึงได้ลาออกจากตำแหน่ง ผบ.ทบ. ดังนั้นพลโทผินจะเลื่อนเข้ารับตำแหน่งนี้แทน และอยู่จนกระทั่งลาออกจากตำแหน่งนี้ในปี 2497 แม้ว่าจอมพลผินจะต้องเกษียณอายุราชการไปนานแล้ว แต่ก็ได้ใช้ชีวิตการต่ออายุราชการเรื่อยมา

การรัฐประหาร 2490 ได้โน้มนำให้กองทัพไทย

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะรัฐประหารได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการธุรกิจมากขึ้น จนในที่สุดก็ได้กลายเป็นเครือข่ายธุรกิจการเมืองขนาดมหึมา ช่วง 2490-2494 รัฐบาลยอมรับให้คณะรัฐประหารเข้าดำรงตำแหน่งกรรมการในรัฐวิสาหกิจและบริษัทที่ราชการได้ไม่เกินคนละ 2 แห่ง แต่หลังจากการรัฐประหารตนเองทางวิทยเมื่อปี 2494 ซึ่งเป็นการปิดฉากระบอบการปกครองแบบ “กึ่งเผด็จการ” มาเป็นการสถาปนา “ระบอบเผด็จการ” ของฝ่ายคณะรัฐประหารอย่างเต็มที่ การเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ก็ไม่ถูกจำกัดจำนวนอีกต่อไป นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจใหม่ขึ้นมาอีกประมาณ 200 แห่ง ซึ่งก็ได้กลายเป็นฐานกำลังทางเศรษฐกิจของฝ่ายทหาร

หลักสำคัญของกลุ่มชอชราชครู คือการแสวงหาอำนาจทางการเมือง และไม่ทิ้งฐานทางเศรษฐกิจ เช่น จอมพลผินได้เข้าควบคุมองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก (อผศ.) ซึ่งเป็นองค์การที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยเหลือทหารผ่านศึกทั้งหลาย แต่ก็เป็นที่แหล่งนำรายได้และผลประโยชน์มหาศาลมาสู่นายทหารระดับสำคัญ พ.ต. ประมาณ อติเรกสาร ได้ถูกส่งไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ร.ส.พ. แต่ก็ยังได้รับการเลื่อนยศทางทหารอย่างรวดเร็วในเวลาเดียวกัน และ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ ก็ได้มีส่วนสัมพันธ์กับการค้าฝิ่น

ในด้านการเมือง ครั้งแรกของทศวรรษ 2490 กล่าวได้ว่า เป็นช่วงเวลาของการปกป้องอำนาจทางการเมืองและการทหารของฝ่ายรัฐประหาร แม้ว่าจะมีการต่อต้านโดยใช้กำลังจากหลายกลุ่มหลายครั้ง คณะรัฐประหารก็สามารถปราบปรามได้ ส่วนสถานการณ์ครั้งหลังของทศวรรษนี้กลับเป็นการคุมเชิงทางการเมืองและการทหารในกลุ่มคณะรัฐประหารด้วยกันเองระหว่าง จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลุ่มชอชราชครู และกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ มี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผู้นำ ในที่สุดเมื่อกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ถูกรีดถอนฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ จอมพลสฤษดิ์และกลุ่มของเขาจึงตัดสินใจลงมือกระทำการปฏิวัติล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

การปฏิวัติปี 2500 เป็นการปิดฉากทางการเมืองและการทหารของกลุ่มชอชราชครู โดยจอมพลสฤษดิ์ได้ลิดรอนอำนาจและบทบาทของกลุ่มนี้ลงไปทั้งหมด แต่ที่สำคัญคือ จอมพลสฤษดิ์ ไม่ได้เข้าไปแตะต้องฐานทางเศรษฐกิจของกลุ่มชอชราชครูแต่ประการใด ในวันที่ปี 2532 เมื่อการเมืองใช้ระบบเปิดแบบการมีสภา ฐานทางเศรษฐกิจของกลุ่มชอชราชครูก็ได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องก็ช่วยให้บุตรชายคนเดียวของจอมพลผิน ชุณหะวัณ ได้นั่งบัลลังก์นายกรัฐมนตรี ที่จอมพลผินไม่มีโอกาสได้นั่งมาก่อนเลย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการรัฐประหารครั้งนี้ไว้ 5 ข้อด้วยกัน คือ

1) ลักษณะทางการเมืองที่นำไปสู่การรัฐประหารช่วงปี 2488-2490 นั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมากกับสภาพการเมืองที่เปิดในช่วง 2516-2519 น่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบกันได้

2) หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความพยายามที่จะสร้างลัทธิรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ โดยแบ่งข้าราชการการเมืองกับข้าราชการประจำออกจากกันเป็นครั้งแรก ความพยายามจำกัดบทบาทข้าราชการประจำขัดกับระบบอำนาจนิยม ขัดกันกับระบบที่ข้าราชการเป็นใหญ่ ดังนั้น กรณีนี้จึงทำให้ฝ่ายอำนาจนิยมกับทหารนิยมเข้ามามีมือกันง่ายมาก ที่น่าสังเกตคือ รัฐธรรมนูญฉบับ 2489 นี้มีอิทธิพลรัฐธรรมนูญอเมริกันที่ถือกันว่าเป็นประชาธิปไตยอยู่สูงมาก ประเด็นรัฐธรรมนูญฉบับนี้สุธาชัย ไชยกุลกล่าวเสริมว่า “เป็นเรื่องสปรกที่สำคัญชิ้นหนึ่งของประวัติศาสตร์” ที่หลวงกาจสงคราม (น.อ. กาจ เก่งระดมยิง) และนายควง อภัยวงศ์ ได้วางแผนทำลายนายปรีดี โดย กล่าวหาว่าปรีดีเตรียมการที่จะสร้างมหาชนรัฐ โดยไม่มี พระมหากษัตริย์ และชาญวิทย์ได้เล่าถึงการประชุมสภา ร่างรัฐธรรมนูญ หรือ สภาสามม้า เมื่อปี 2517 ที่มี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นประธานสภานั้นว่า สมัยนั้นมีกรถถกเถียงกันมากกว่าจะเอารัฐธรรมนูญฉบับ 2489 หรือฉบับ 2492 ที่ร่างสมัยนายควง อภัยวงศ์เป็นนายภา ในความคุ้มครองของคณะรัฐประหาร จะเอาฉบับไหนเป็นตัวแบบที่คิดว่าเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด เพื่อมาเป็นตัวแบบในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับ 2517 ซึ่งชาญวิทย์ก็คาดว่าทุกคนพอจะเดาออกว่าสภาสามม้าจะเลือก เอาฉบับไหน

3) หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เกิดมีพรรคการเมืองขึ้นเป็นครั้งแรก สามารถจัดแบ่งค่ายได้ แต่ก็ให้ข้อระลึกไว้ว่า การติตราว่า ใครอยู่ฝ่ายไหน ก็เพื่อความสะดวกในการศึกษา เพราะถ้าศึกษาการเมืองตั้งแต่ 2475 เป็นต้นมานั้นจะพบว่า ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมีความสำคัญที่สูงมาก และสามารถเปลี่ยนแปลงกันได้ และมีผลกระทบต่อบทบาททางการเมือง

4) “วัฏจักรแห่งความชั่วร้าย” ที่มีการยึดอำนาจรัฐประหารกันบ่อย ๆ ในการเมืองไทยนั้น คุณแจสำคัญของการยึดอำนาจอยู่ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ กรณีปี 2519 ก็เป็นเช่นเดียวกับรัฐประหาร 2490

5) รัฐประหาร 2490 การที่กองทัพมาร่วมใจกันหรือส่วนใหญ่ไม่ขัดขวางนั้น ก็น่าจะเป็นเนื่องจากทหารส่วนใหญ่ได้ถูกส่งไปอยู่ที่เชียงตุง รัฐฉาน จึงทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างมาก ●

บทความปริทัศน์

ทัศนะใหม่ในการมอง ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น ตอนต้นสงครามแปซิฟิก*

ทรงยศ วาหงษ์

โสภา ชานะมูล

เก็บความและเรียบเรียง

งานของวิลเลียม แอล สวอน เป็นการเปิดมุมมองใหม่โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกรุงเทพฯ กับโตเกียวในช่วงฤดูหนาวของปี 2484 ซึ่งได้ข้อมูลจากแฟ้มเอกสาร "Magic" ที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ค้นพบบอกว่า "Magic" ที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ค้นพบข้อความทางการทูตของญี่ปุ่น ข้อมูลที่ได้จาก "Magic" จะไม่ปรากฏอยู่ในแฟ้มตัวแทนการทูตของกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นเลย ส่วนแหล่งข้อมูลอื่นๆ ได้จากบทความของ อาซาตะ ชุนสะเกะ ซึ่งเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2483 - 2484 ตลอดจนเอกสารลับที่ตีพิมพ์ในบางกอกไทม์ และบางกอกครอนิคัล ตลอดจนในหนังสือพิมพ์ของไทย

ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่นในฤดูหนาว ปี 2484

สวอนใช้คำว่า "สลับซับซ้อน" อธิบาย สัมพันธภาพของหลวงพิบูลฯ กับฝ่ายญี่ปุ่นว่าน่าจะเหมาะที่สุดในช่วงก่อนวันที่ 8 ธันวาคม 2484 เริ่มจากท่าทีของหลวงพิบูลฯ ที่โน้มเอียงไปทางญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นชาติเดียวที่กล้าท้าทายอำนาจของชาติตะวันตกในเอเชียตะวันออก ประกอบกับการที่ไทยประสบภาวะขมขื่นจากการสูญเสียดินแดนให้กับอังกฤษและฝรั่งเศส หลวงพิบูลฯ จึงเต็มใจให้กองทัพญี่ปุ่นเข้าประจำการใน ประเทศไทย แลกเปลี่ยนกับการที่ญี่ปุ่นช่วย โกล่เกลี่ยกรณีความขัดแย้งเรื่องชายแดนอินโดจีนกับฝรั่งเศสในตอนปลาย

*เก็บความจาก William L. Swan, "Thai - Japanese Relations at the Start of the Pacific War : New Insight into a Controversial Period." Journal of Southeast Asian Studies, vol. xv III, No.2 September, 1987

การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงระหว่างประกาศสงครามแปซิฟิกได้กลายเป็นหัวข้อที่มีปัญหาในแง่ของประวัติศาสตร์นิพนธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่ไทยเปลี่ยนนโยบายอย่างรวดเร็ว จากนโยบายความเป็นกลางในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 เป็นการประกาศสงครามในฐานะพันธมิตรร่วมของญี่ปุ่น ในวันที่ 25 มกราคม ประเด็นดังกล่าวได้มีการศึกษาบ้างแล้วแต่ยังไม่กระจ่างชัดนัก เนื่องจากขาดข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมทางการทูตของทั้งสองประเทศ ข้อมูลที่ใช้ศึกษาส่วนใหญ่มักอาศัยข้อมูลจากการบันทึกของชาวไทยและชาวยุโรปที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครั้งนั้น ผลที่ปรากฏคือภาพของญี่ปุ่นได้กลายเป็นภาพของผู้ร้ายที่หมายกลืนประเทศไทยให้เข้าไปอยู่ในการจัดระเบียบใหม่ของประเทศเอเชียตะวันออก

ปี 2483 แต่ ต่อมาเมื่อบทบาทของญี่ปุ่นไม่เป็นประโยชน์ ต่อไทย หลวงพิบูลฯ ก็เริ่มเปลี่ยนท่าทีต่อญี่ปุ่นในระยะเวลาต่อมา

ความสัมพันธ์ระหว่างหลวงพิบูลฯ กับฝ่ายญี่ปุ่นในระยะแรกนั้นได้กระทำด้วยความลับ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ทางการทูตนั้นหลวงพิบูลฯ ใช้วิธีการเจรจาโดยตรงกับนักการทูตและเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารของญี่ปุ่น หรือโดยตัวแทน 2-3 คนอย่างเช่นนายวินัย ปานะนนท์ คนสนิทของหลวงพิบูลฯ โดยไม่ผ่านกระทรวงต่างประเทศเนื่องจากเกรงว่าจะรั่วไหลถึงฝ่ายอังกฤษและอเมริกา เช่นกรณีที่อเมริกาทราบถึงการที่ญี่ปุ่นขอให้ไทยรับรองฐานะของแมนจู๊ก อเมริกาได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ต่อร่วมกับญี่ปุ่น ดังนั้นในบันทึกของนายอาซาตะเขากล่าวว่าเขาไว้วางใจต่อการเจรจาส่วนตัวกับหลวงพิบูลฯ มากกว่า และคิดว่าหลวงพิบูลฯ จะไม่ต่อต้านญี่ปุ่นหรือเข้าข้างอังกฤษ

อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าถึงแม้หลวงพิบูลฯ จะถูกกล่าวหาว่านิยมญี่ปุ่น แต่เขาก็ยังรักษาความสัมพันธ์กับอังกฤษและอเมริกา โดยผ่านนายดิเรก ชัยนาม และกระทรวงต่างประเทศ จากการเจรจากับอุปทูตของอังกฤษและอเมริกาในกรุงเทพฯ อังกฤษและอเมริกาก็รับปากจะช่วยเหลือไทยรักษาอธิปไตยจากการรุกรานของญี่ปุ่น ดังในเดือนสิงหาคม 2484 เมื่อทัพของญี่ปุ่นเคลื่อนสู่ภาคใต้ของอินโดจีน หลวงพิบูลฯ ได้ขอกำลังสนับสนุนจากอังกฤษจากคำกล่าวของนายโจเซฟ คอรอบี อุปทูตอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ได้กล่าวว่าหลวงพิบูลฯ ขอให้รัฐบาลอังกฤษและอเมริกาประกาศอย่างเป็นทางการว่าจะช่วยรักษาอธิปไตยและความเป็นกลางของประเทศไทย ตลอดจนให้ฝ่ายแองโกล - อเมริกา เดือนญี่ปุ่นว่าหากโจมตีไทยก็หมายถึงการโจมตีอังกฤษและอเมริกาเช่นกัน จากความสัมพันธ์ส่วนนี้ระหว่างนายคอรอบีกับหลวงพิบูลฯ ทำให้เขาเชื่อว่าหลวงพิบูลฯ จะไม่ฝักใฝ่ญี่ปุ่นหรือต่อต้านตะวันตก

ดูเหมือนว่าจุดยืนของหลวงพิบูลฯ ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับสองประเทศใหญ่ในไทยนั้น

จะไม่กระจ่างชัดนัก แม้ว่าความสัมพันธ์ส่วนตัวของญี่ปุ่นค่อนข้างจะแนบแน่น จนกว่าหลวงพิบูลฯ มีความโน้มเอียงไปทางญี่ปุ่น แต่ปรากฏว่าในฤดูหนาวของปี 2484 หลังจากญี่ปุ่นบุกเข้าทางตอนใต้ของอินโดจีน หลวงพิบูลฯ ก็ได้ประกาศถึงความเป็นกลางของรัฐบาลไทย รวมทั้งได้มีการรณรงค์ทางการเมืองเพื่อรักษาความเป็นกลางอย่างเคร่งครัด นับตั้งแต่ช่วงเดือนกันยายน การรณรงค์เริ่มเป็นไปอย่างเข้มข้นจากการปราศรัยทางวิทยุและหนังสือพิมพ์ โดยมีหลวงวิจิตรวาทการ เป็นผู้ดำเนินการประกาศทางวิทยุกระจายเสียง เน้นให้ประชาชนทุกคนรักษาความเป็นกลางต่อชาวต่างประเทศ อีกทั้งให้เตรียมพร้อมในการปกป้องประเทศ นอกจากนี้ได้มีพระราชกำหนดให้ชายหญิงและเด็กทุกวัยและทุกกลุ่มร่วมใจกันต่อต้านศัตรูในทุกวิถีทาง หากจำเป็นก็ให้ทำลายทรัพย์สินบ้านเรือนที่อาจเป็นประโยชน์ต่อศัตรู

เบื้องหลังการรณรงค์ไม่ฝักใฝ่ใด เป็นการหลีกเลี่ยงข้อผูกพันใด ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อความเป็นกลางของไทย ลักษณะความสัมพันธ์ของหลวงพิบูลฯ ต่อการรักษาสัมพันธ์ภาพกับญี่ปุ่นกับการติดต่อกับฝ่ายอังกฤษและอเมริกานั้นถือได้ว่าเป็นลักษณะเหยียบเรือสองแคม

เมื่อถึงฤดูหนาวปี 2484 ญี่ปุ่นจึงได้เพิ่มแรงกดดันต่อไทยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ญี่ปุ่นประสบปัญหาถูกตัดขาดจากแหล่งสินค้าทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญจากฝ่ายอังกฤษและอเมริกา ญี่ปุ่นจึงหวังว่าจะได้รับความร่วมมือจากไทย ดังจะเห็นจากความพยายามของพันเอก ทามูระ นายอาซาตะ และนายชูโบกามิ เทอิจิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย ต่อการที่จะได้รับคำมั่นจากไทยในเรื่องความร่วมมือกับทางญี่ปุ่น แต่ในบันทึกการทูตของญี่ปุ่นระบุว่า แม้หลวงพิบูลฯจะมีท่าทีเป็นมิตรแต่กลับไม่ยอมให้คำมั่นสัญญาใด ๆ โดยอ้างว่าไทยต้องการรักษาความเป็นกลางเอาไว้ ซึ่งเหตุผลสำคัญน่าจะเกิดจากการที่ทัพญี่ปุ่นได้เคลื่อนเข้าสู่ทางตอนใต้ของอินโดจีน ทามูระได้มุ่งความสนใจไปยังความร่วมมือทางการทหารกับไทย จากการที่หน่วยงานทหารของเขาขึ้นตรงต่อฝ่ายทหารบกในกรุงโตเกียว ทำให้เขามีอำนาจ

ในการเจรจาต่อรองกับหลวงพิบูลฯ ในบันทึกที่ทำมาจะส่งไปโตเกียว เขาเน้นการเคารพในความเป็นกลางของไทย จนกระทั่งเกิดสงคราม โดยหวังว่าจะได้รับความร่วมมือจากไทยในที่สุด การใช้นโยบายที่รุนแรงทั้งทางการทูตและการทหารจะยิ่งเป็นการผลักดันประเทศไทยออกไปช่วงระหว่างเดือนสิงหาคมและเดือนกันยายน ทามูระได้ส่งข้อเสนอไปยังหลวงพิบูลฯ โดยหวังจะได้เคลื่อนทัพผ่านดินแดนไทยไปยังพม่าและมลายาโดยสะดวก กระทั่งกลางเดือนตุลาคมหลวงพิบูลฯก็ยังไม่มีการตอบสนองตอบโดยตรง ทามูระจึงได้หันไปหาทางเลือกอื่น ๆ ทามูระเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะปฏิบัติการ ในมาลาชา โดยผ่านภาคใต้ของไทยก่อนการรุกในพม่า เพราะเห็นว่าหลวงพิบูลฯ ยังไม่พร้อมที่จะมีกองทัพญี่ปุ่นในบริเวณภาคกลางของประเทศไทย

เดือนพฤศจิกายน 2484 เป็นเดือนแห่งการตัดสินใจ ชะตากรรมของญี่ปุ่น จากการประชุมอย่างเคร่งเครียดถึง 16 ชั่วโมงที่ศูนย์บัญชาการของรัฐบาลแห่งองค์พระจักรพรรดิ ได้สรุปว่าญี่ปุ่นจะเริ่มโจมตีอังกฤษด้วยกองกำลังทางทหาร สถานการณ์ระหว่างประเทศที่ตั้งเครียดเพิ่มมากขึ้นทุกขณะมีผลกระทบต่อประเทศไทย ดังปรากฏในบันทึกของฝ่ายญี่ปุ่นว่าฝ่ายไทยมีความกระวนกระวายใจด้านต่าง ๆ จากการที่ญี่ปุ่นเริ่มก้าวขึ้นขี้อวดฤทธิจากไทยเป็นจำนวนมาก ตลอดจนท่าทีของอังกฤษและอเมริกาที่มีต่อไทย และข่าวลือว่าญี่ปุ่นจะรุกเข้าพม่า รายงานของซูโบกามิ ระบุว่าท่าทีเป็นมิตรของไทยเริ่มกลายเป็นความเห็นห่างและทำให้รัฐบาลไทยยึดนโยบายรักษาความเป็นกลางเหนียวแน่นมากขึ้น จากสำนัของทามูระประจำวันที่ 8 พฤศจิกายนกล่าวว่ากองบัญชาการป้องกันภัยแห่งชาติถูกจัดตั้งขึ้น มีการเกณฑ์ทหารและระดมทหารกองหนุน ขณะที่ชุมชนชาวญี่ปุ่นก็ถูกจับตาดูอย่างใกล้ชิด

สำนัประจำวันที่ 21 และ 25 พฤศจิกายน ได้กล่าวถึงการที่ซูโบกามิได้เข้าพบหารือกับหลวงพิบูลฯ อย่างฉับพลัน โดยได้กล่าวถึงภาวะวิกฤตที่ญี่ปุ่นเผชิญหน้าอยู่ ซูโบกามิได้ชี้แจงให้หลวงพิบูลฯ ทราบว่ามีความจำเป็นที่จะต้องล่วงละเมิดอธิปไตยเหนือดินแดนไทยเป็นการชั่วคราว เพื่อผ่านไปยังพม่าและมลายา เมื่อบรรลุจุดมุ่งหมายแล้วก็จะให้เอกราชและอธิปไตยแก่ไทยดั้งเดิม พร้อมทั้งการนำเอาดินแดนไทยที่สูญเสียไปกลับคืนมา ญี่ปุ่นระบุจะคำนวณระบบเงินตราไทยให้มั่นคง ในวันที่ 25 พฤศจิกายน สำนัของซูโบกามิได้ระบุอย่างชัดเจนถึงความเต็มใจร่วมมือกับญี่ปุ่นของฝ่ายไทย

ขณะเดียวกับที่ซูโบกามิเจรจากับหลวงพิบูลฯ ในวันที่ 20 พฤศจิกายน ในกลุ่มผู้นำไทยระดับสูงได้มีการประชุมเพื่อทบทวนนโยบายและถกเถียงกันถึงวิถีทางที่

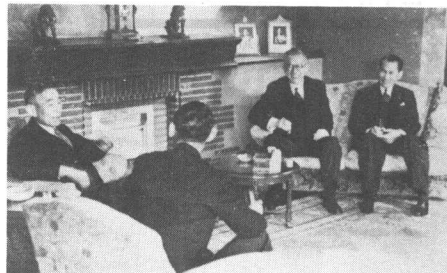
จะดำเนินต่อไป ซูโบกามิกล่าวว่า การประชุมครั้งนั้นคนวงในรัฐบาลเริ่มรู้สึกถึงความยากลำบากในการรักษาความเป็นกลาง นอกจากนี้ยังได้มีการประชุมลับ ๆ ระหว่างหลวงพิบูลฯ, หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์, สินธุ์ พลตรีหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต และนายวินัย ปานะนนท์ ซึ่งถือเป็นกลุ่มนิยมญี่ปุ่นใหม่ (The New pro-Japanese party) เพื่อกำหนดมาตรการทางทหาร

กลุ่มคนใกล้ชิดของหลวงพิบูลฯกลุ่มนี้เริ่มกดดันเพื่อสร้างความผูกพันกับฝ่ายญี่ปุ่นดังจะเห็นว่าหลวงพิบูลฯ ได้ประกาศท่าทีที่อ้อมแอ้อมมากกว่าอังกฤษในการประชุมคณะรัฐมนตรี เพราะหากญี่ปุ่นชนะสงครามไทยจะได้ดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมา

หลวงพิบูลฯได้กล่าวกับนายฟูตานิ ยาสุซาโตะ ที่ปรึกษาของเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น เขาเข้าใจการปฏิบัติการทางทหารของญี่ปุ่น แต่เป็นการยากที่จะอธิบายให้คนไทยเข้าใจ ในฐานะเขาก็ไม่มั่นคงเช่นแต่ก่อนหลังจากมีการปฏิรูปรัฐบาลช่วง 6 ปีที่ผ่านมา แม้ว่าเขาต้องการจะร่วมมือกับญี่ปุ่น แต่การที่ไทยยึดนโยบายความเป็นกลางจะทำให้เขาถูกโดดเดี่ยวได้หากกระทำการดังกล่าวตามความต้องการของกลุ่มนิยมญี่ปุ่น

ในรายงานของซูโบกามิ ได้กล่าวถึงการต่อสู้ภายในกลุ่มผู้นำไทย โดยฝ่ายนิยมญี่ปุ่นคือ พล.ร.ท. สินธุ์ กมลนาวิน และนายวินัย ได้ยืนยันในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าไทยจะไม่สามารถรักษาความเป็นกลางต่อไปได้ ควรหันมาร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น แต่ในคณะรัฐมนตรีได้มีการถกเถียงถึงประเด็นต่าง ๆ ถึงจุดประสงค์ที่แท้จริงของญี่ปุ่นต่อไทย ขอบเขตของไทยในการเกี่ยวข้องกับแผนการรุกทางภาคใต้ของญี่ปุ่น ขอบเขตความต้องการสินค้าไทยของญี่ปุ่น และระยะเวลาที่กองทัพญี่ปุ่นจะอยู่ในไทยในที่สุดคณะรัฐมนตรีก็ยังยืนยันในหลักการว่า ใครก็ตามที่โจมตีประเทศไทยจะถูกถือว่าเป็นศัตรูทันที ขณะที่กลุ่มนิยมญี่ปุ่นซึ่งได้ข้อมูลสนับสนุนจากสถานทูตญี่ปุ่นหลายประการมีความเห็นว่าหลวงพิบูลฯ อ่อนเกินไป ส่วนทางฝ่ายญี่ปุ่นก็มองเห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวถ้าญี่ปุ่นรุกคืบหน้าอย่างระมัดระวังจะสามารถเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ได้ดีกว่าการเสีย

ต้นเดือนธันวาคม สถานการณ์ที่ตั้งเครียดขึ้นทุกทีทั้งในกลุ่มผู้นำไทยและสถานทูตญี่ปุ่นต่างก็ตระหนักดีว่าภาวะสงครามไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ฝ่ายญี่ปุ่นนั้นหลังจากนายอาซาฮะ กลับสู่กรุงเทพฯ พร้อมเอกสารลับระบุถึงการตัดสินใจของญี่ปุ่นที่จะประกาศสงคราม ทามูระได้ติดต่อกับหลวงพิบูลฯ เพื่อโน้มน้าวให้มีการร่วมมือกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่นอย่างแท้จริงและพูดเป็นนัยถึงกำหนดเวลาที่จะประกาศสงคราม ซึ่งทามูระได้เขียนถึงความคิดเห็นของหลวงพิบูลฯในบันทึกของเขาว่า หากญี่ปุ่นประ-

เมื่อข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงต่างประเทศญี่ปุ่นเข้าเยี่ยมท่านเอกอัครราชทูตดิเรก ชัยนาม

ภาคสงครามกับอังกฤษสิ่งแรกสุดคือการเข้ายึดสิงคโปร์ ซึ่งต้องผ่านทางตอนใต้ของไทย หลวงพิบูลฯ ไม่รับรู้สิ่งใด ๆ ที่เกิดได้ประจวบศรัยนั้นเอง แต่ถ้าหากญี่ปุ่นจะเดินทัพผ่านภาคกลางไทยเข้าสู่พม่าก็ขอให้ประวิงเวลาไว้ก่อน เพราะยังไม่พร้อมที่จะรับสถานการณ์

อย่างไรก็ตามวันต่อมา ทามูระได้ส่งรายงานไปถึงฝ่ายบัญชาการในโตเกียวว่ามีความเป็นไปได้ในการร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่นโดยการตกลงลับ ๆ กับหลวงพิบูลฯ ซึ่งได้มีการเจรจาก่อนที่ญี่ปุ่นจะเริ่มต้นบุกไทยทางตอนใต้ตามหมายกำหนดการ ข้อความตามรายงานนี้เป็นการระบุค่อนข้างชัดเจนถึงคำมั่นสัญญาของหลวงพิบูลฯ ในการเจรจากับทามูระ และถูกยืนยันอีกทางหนึ่งจากคำกล่าวของหลวงพิบูลฯ ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าจะมีสงครามภายในสองสัปดาห์ ในตอนบ่ายสามโมงของวันที่ 3 ธันวาคม หลวงพิบูลฯ ได้กล่าวปราศรัยนานถึงสามชั่วโมงเพื่อบอกแก่คณะรัฐมนตรี ประเทศไทยจะอยู่ฝ่ายญี่ปุ่น โดยมีบรรดาผู้ที่เห็นด้วยมี พล.ร.ท. สิทธิ, พระภิกษุพุทธทาส, พลตรี จูจยุ เสรีเรืองฤทธิ์ และพลตรีหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต เหตุการณ์ดังกล่าวได้เป็นไปตามที่นายวินัย ได้คาดการณ์ไว้

การหายตัวของหลวงพิบูลฯ

ภายหลังที่ได้ส่งบันทึกให้นายคอสมบี้ และเขียนว่าญี่ปุ่นจะรุกเข้าไทยในไม่ช้า หลวงพิบูลฯได้เดินทางออกจากกรุงเทพฯ อันเป็นเวลาเดียวกับที่สถานทูตญี่ปุ่นต้องการเจรจาเรื่องการผ่านแดนทางตอนใต้ของไทย

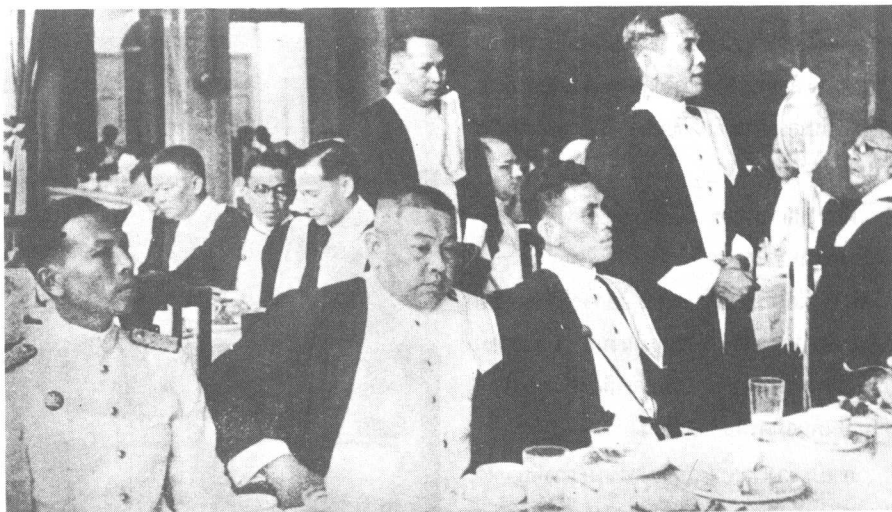
1) Magic ถอดรหัสชื่อนี้เป็น “ Min ” ซึ่งน่าจะหมายถึงพลเรือโท สินธุ์ กมลนาวิน

การหายตัวของหลวงพิบูลฯ ถูกอธิบายจากฝ่ายไทย ว่าหลวงพิบูลฯ เดินทางไปตรวจกองทัพอากาศขณะนั้น ฝ่ายทามูระ กล่าวว่าหลวงพิบูลฯ เดินทางไปสวสนกณที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยได้รับการดูหมิ่นจากฝ่ายญี่ปุ่นที่ชายแดนไทย-อินโดจีน แต่ทั้งสองกรณีไม่มีหลักฐานที่น่าเชื่อถือรองรับ เข้าใจว่าเป็นการอ้างอิงเพื่อปกปิดการหายตัวของหลวงพิบูลฯ เพราะการที่หลวงพิบูลฯ ไม่อยู่ ทำให้ไม่มีใครมีอำนาจตัดสินใจในช่วงเวลาดังกล่าว ต่อข้ออ้าง ของนายอนันต์ พิบูลสงครามบุตรชายของหลวงพิบูลฯ ที่ได้ระบุว่าหลวงพิบูลฯ ได้มอบอำนาจการสั่งการทางการเมืองให้แก่รองนายกรัฐมนตรีคือหลวงอดุลเดชจรัส และทางการทหารให้แก่พันโทมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรี กระทรวงกลาโหม ข้ออ้างดังกล่าวก็เพิ่งเขียนขึ้นหลังเหตุการณ์ผ่านไปแล้วกว่าสามสิบปี

สำหรับบุคคลที่ล่วงรู้การหายตัวของหลวงพิบูลฯ เห็นจะเป็นนายวินัยกับหลวงอดุลฯ โดยเฉพาะหลวงอดุลฯ นั้นเขาเป็นผู้ติดต่อหลวงพิบูลฯ ในช่วงวันที่ 7 ที่ฝ่ายญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอถึงนายกฯ เขาได้เตรียมจัดเครื่องบินไปรับหลวงพิบูลฯ กลับเพื่อเข้าประชุมคณะรัฐมนตรีที่จัดขึ้นอย่างฉุกเฉินในตอนห้าทุ่มของคืนนั้น ปรากฏว่าหลวงพิบูลฯ ตัดสินใจไม่กลับทางเครื่องบินแต่จะเดินทางกลับโดยทางรถยนต์ ซึ่งจะมาถึงเช้าวันรุ่งขึ้น หลังจากญี่ปุ่นได้รุกเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การหายตัวของหลวงพิบูลฯ ในช่วงเวลาสำคัญนี้ตีความหมายได้ว่าเป็นการถ่วงเวลาในการแสดงความรู้สึกกับญี่ปุ่น และอาจกลายเป็นโอกาสที่ดีกว่าของไทยในการเลือกข้าง

การประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งประวัติศาสตร์

หลวงพิบูลฯ ได้มาถึงที่ประชุมคณะรัฐมนตรีภายหลัง 7 นาฬิกาเช้าวันที่ 8 ธันวาคม และได้ประกาศให้ฝ่ายไทยหยุดยิง รวมทั้งการยินยอมต่อข้อเรียกร้องของฝ่ายญี่ปุ่น เหตุการณ์ภายหลังจากนั้นหลวงพิบูลฯ ได้ออกจากที่ประชุมเพื่อเจรจายละเอียดกับฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งปรากฏว่าหลักฐานจากบันทึกความทรงจำของนายดิเรก ขัดกับบันทึกความทรงจำของนายอาชาตยะและของนายทามูระ เช่นเดียวกับจดหมายอธิบายเรื่องราวของหลวงพิบูลฯ ภายหลังสงครามก็ขัดกับบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีที่เพิ่งได้รับอนุญาตให้เปิดเผยได้เมื่อนานนี้ซึ่งข้อมูลจะตรงกับหนังสือรวมบทความของนายทวี บุญยเกต เกี่ยวกับปัญหาตัวนายดิเรกว่าได้ออกไปพร้อมกับหลวงพิบูลฯ แต่นายดิเรกกล่าวว่าเขาไม่ได้เข้าร่วมในการเจรจากับญี่ปุ่น ส่วนข้อเสนอของฝ่ายญี่ปุ่นมีสี่ทางเลือกให้ไทยเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง นั่นก็คือ 1) ญี่ปุ่นและไทยร่วมเป็นพันธมิตรกัน ทั้งในการรุกและการป้องกันภัยร่วมกัน 2) ไทยเข้าร่วมกับไตรภาคีระหว่างเยอรมัน

ในพิธีการรับตำแหน่งสมาชิกกิตติมศักดิ์แห่งเนติบัณฑิตยสภา ในฐานผู้ทรงเกียรติคุณ และรอบรู้ในรัฐศาสตร์เป็นอย่างดี

อิตาลี ญี่ปุ่น 3) ไทยให้ความร่วมมือกับการปฏิบัติการทางทหารของญี่ปุ่น 4) ไทยและญี่ปุ่นจะยึดถือการปกป้องประเทศไทยร่วมกัน โดยที่ไทยจะต้องยินยอมให้ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่านรวมทั้งจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ให้ตลอดจนหาทางป้องกันการปะทะกันของกองกำลังไทยและญี่ปุ่น ส่วนญี่ปุ่นจะช่วยให้ไทยได้ดินแดนที่สูญเสียไปคืนมา

การตีความเรื่องการถกเถียงในคณะรัฐมนตรีที่มักจะถูกกล่าวถึง คือการที่ฝ่ายหลวงพิบูลฯ ซึ่งนิยมญี่ปุ่นถูกหยาบคายมองว่าเป็นการต่อต้านฝ่ายนายปรีดีที่นิยมอังกฤษและอเมริกา การตีความนี้มีโดอิงบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี แม้จะมีผู้นิยมการเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นหรือฝ่ายอังกฤษ แต่หลวงพิบูลฯ ก็ไม่ได้อยู่ฝ่ายนี้ ในทางตรงกันข้ามที่ระบุในการประชุมคณะรัฐมนตรีคราวนั้น หลวงพิบูลฯ อยู่ข้างเดียวกับนายปรีดีสนับสนุนทางเลือกข้อที่สามที่ญี่ปุ่นเสนอมา หลังจากนั้นจึงได้ร่วม ข้อตกลงสามประการ สรุปได้คือไทยยอมให้ทัพญี่ปุ่นผ่าน พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้และหาทางหลีกเลี่ยงจากการปะทะกันของทหารทั้งสองฝ่าย ขณะที่ญี่ปุ่นจะให้ความเคารพต่อเอกราชอธิปไตยไทย รายละเอียดของการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อถูกเปิดเผยในภายหลังได้ถูกนำมาเปรียบเทียบกับบันทึกของบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ซึ่งมักจะเชื่อว่าเป็น ข้อเท็จจริงมาโดยตลอดนั้น ได้ก่อให้เกิดคำถามต่าง ๆ ตามมามากมาย โดยเฉพาะข้อความที่เอกสารทั้งสองประเภทมีความขัดแย้งกัน เช่นการตีความเรื่องความขัดแย้งระหว่างหลวงพิบูลฯ กับนายปรีดี ตลอดจนบทบาทที่แท้จริงของหลวงพิบูลฯ หลวงอดุลฯ นายปรีดี นายดิเรกและนายวินัย ในระหว่างเจรจากับญี่ปุ่น อีกเรื่องหนึ่งที่ยังเป็นปัญหา คือเรื่องโทรเลข

ของ เซอร์ซิล นายกรัฐมนตรีของอังกฤษที่มีมาถึงรัฐบาลไทยโดยมีข้อความให้ไทยช่วยเหลือตัวเองและอังกฤษจะช่วยเหลืออย่างสุดกำลังที่มีปรากฏว่าโทรเลขฉบับนี้มาถึงคณะรัฐมนตรีเมื่อการประชุมช่วงเช้ายุติลงแล้วพร้อมการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามโทรเลขฉบับนี้ไม่มีบันทึกไว้ในการประชุม รวมทั้งบันทึกความทรงจำ กรณีที่เกิดความไขว้เขวเพราะหลวงพิบูลฯ มิได้กล่าวถึงเนื้อหาในโทรเลขทั้งหมดให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทรงทราบ

ช่องว่างอย่างใหญ่หลวงอีกประการหนึ่งของข้อเขียนฝ่ายไทยในช่วงหลังสงครามกับบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี คือการลงนามระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ข้อความที่ถูกยึดถือในงานประวัติศาสตร์นั้นพหุมาโดยตลอด ช่วงหลังสงครามคือการที่ฝ่ายไทยยอมรับการผ่านแดนของกองทหารญี่ปุ่นเท่านั้น ขณะที่ญี่ปุ่นต้องประกันความเคารพเหนือเอกราชอธิปไตยของไทย ซึ่งจากบันทึกของการประชุมคณะรัฐมนตรีญี่ปุ่นได้เรียกร้องให้ไทยให้ความสะดวกทุกประการแก่กองทัพญี่ปุ่น ซึ่งมีการตกลงลงนามโดยนายดิเรก และนายชูโบกามิ ข้อความดังกล่าวนี้ว่าเป็นการเปิดทางให้แก่ญี่ปุ่นเปลี่ยนสภาพไทยเป็นที่มั่นแนวหลังขณะปฏิบัติการในพม่าและมลายาซึ่งถือเป็นแนวหน้า

หลวงพิบูลฯ รับการร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น

ระหว่างที่มีการประชุมคณะรัฐมนตรีตอนเช้าวันที่ 8 ธันวาคมนั้น หลวงพิบูลฯ ได้แสดงความไม่พอใจที่ญี่ปุ่น ได้รุกเข้าสู่ส่วนกลางของประเทศทั้งที่เคยขอร้องญี่ปุ่นไว้แล้วแต่ภายหลังลงนามทำที่ของหลวงพิบูลฯ ก็เปลี่ยนไป โดยเฉพาะเช้าวันต่อมา เขาได้ปราศรัยในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีว่าประเทศไทยอยู่ในภาวะที่

อันตรราย ขอให้ทุกคนร่วมมือกับเขาเป็นมิตรกับชาวญี่ปุ่น แม้จะไม่เต็มใจ ลักษณะดังกล่าวจึงสอดคล้องกับท่าทีของ นายนิชิ ที่ไปแสดงความยินดีกับนายอาซาตะภายหลังการลงนาม

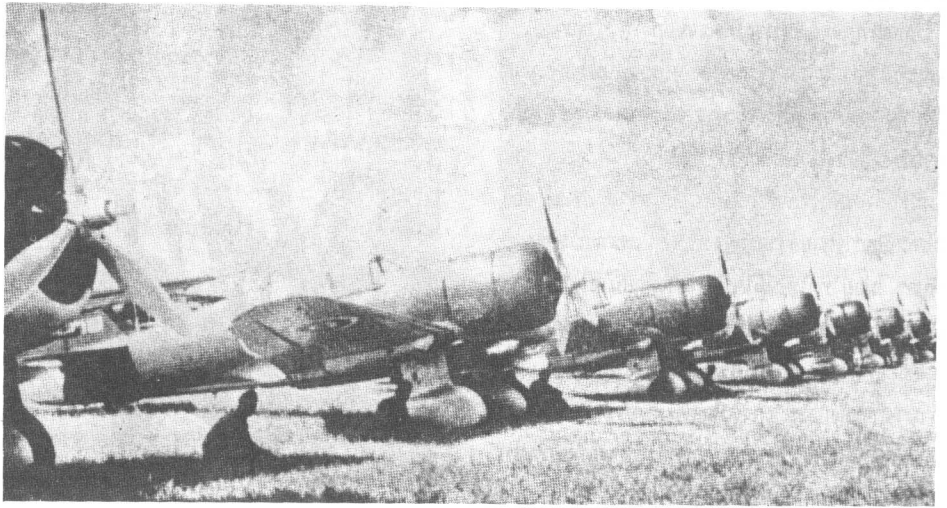
ต่อมาหลวงพิบูลฯ ได้พบปะกับเอกอัครราชทูตพร้อมตัวแทนทหารบกและทหารเรือ หลังการร่างสัญญา หลวงพิบูลฯ ได้เตรียมประกาศกฎอัยการศึกและปรับคณะรัฐมนตรีใหม่ จากการประชุมในวันที่ 11 ธันวาคม หลวงพิบูลฯ ได้ประกาศว่าไม่มีทางเลือกอื่นนอกจากเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายญี่ปุ่น

ภายในช่วงเวลา 4 วันรัฐบาลของหลวงพิบูลฯ ได้เปลี่ยนจากการยึดถือความเป็นกลางไปสู่การเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเต็มตัว ให้หลวงพิบูลฯ เปลี่ยนท่าทีครั้งนี้เป็นการเปลี่ยนโดยฉับพลัน ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้เป็นเดือน ๆ เขาแก่งไปมาอยู่ระหว่างอังกฤษกับญี่ปุ่น เหตุผลด้านหนึ่งที่นายอาซาตะ คิดก็คือชัยชนะของทหารญี่ปุ่น อีกประการหนึ่งจากคำกล่าวในที่ประชุมของหลวงพิบูลฯ คือการที่อังกฤษไม่สามารถป้องกันการบุกของญี่ปุ่นในมลายา ลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความไม่มั่นใจว่าอังกฤษจะช่วยปกป้องไทยได้ อีกอย่างหนึ่งคือความสัมพันธ์อันดีระหว่างหลวงพิบูลฯ กับนายทามูระ และนายซูโบกามิ พฤติกรรมของหลวงพิบูลฯ ที่แสดงออกมาไม่ว่าจะเป็นการประกาศกฎอัยการศึก การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีและการยอมประกาศสงคราม ย่อมแสดงให้เห็นความจริงใจของหลวงพิบูลฯ ได้ดี เพราะในหมู่ประชาชนเขาก็ได้ประกาศให้ประชาชนร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่น รวมทั้งการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ญี่ปุ่นว่าเขาพอใจข้อตกลงกับญี่ปุ่นและเขามีความปรารถนาเช่นนี้มานานแล้ว

สองวันหลังจากให้สัมภาษณ์หลวงพิบูลฯ ได้ลงมือปรับปรุงคณะรัฐมนตรี ย้ายคนสนิทที่นิยมญี่ปุ่น เช่น พันเอกบริรักษ์ยุทธกิจจากกระทรวงเศรษฐกิจมาอยู่กระทรวงการคลัง และให้นายนิชิ มาประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ทำให้การเจรจากับเศรษฐกิจและการคลังกับญี่ปุ่นเป็นไปด้วยความสะดวก ขณะเดียวกันเขาก็ได้ตั้งกระทรวงกลาโหมและกระทรวงการต่างประเทศมาดูแลเองและลดบทบาทของนายดิเรก และพันตรีมังกรไปตามลำดับ ส่วนนายปรีดีได้ออกจากคณะรัฐมนตรีไปเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์

พันธมิตร

การลงนามอย่างเป็นทางการในการตกลงเป็นพันธมิตรระหว่างไทยและญี่ปุ่น ได้จัดทำขึ้นเป็นพิธียิ่งใหญ่ในวัดพระแก้วมรกต โดยมีนายซูโบกามิเป็นตัวแทนฝ่ายญี่ปุ่น ครั้งนั้นหลวงพิบูลฯ ได้กล่าวสุนทรพจน์ว่าสัญญาพันธมิตรฉบับนี้เป็นเอกสารศักดิ์สิทธิ์ มิใช่เป็น

ฝูงเครื่องบินทิ้งระเบิดแห่งกองทัพอากาศ

เพียงแค่เอกสารทางการทูตเท่านั้น จึงได้จัดพิธีลงนามในวัดหลวงต่อหน้าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนเคารพสักการะ เขาจึงหวังว่าพิธีการที่สำคัญนี้จะช่วยหลอมดวงใจของชาวเอเชียทั้งหมดเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หลังจากนั้น มีพิธีสมรสด้วยมงคลภายใต้การนำของสมเด็จพระสังฆราช และมีการแลกเปลี่ยนสาส์นแสดงความยินดีต่อกันระหว่างหลวงพิบูลฯ กับนายโตโจ ฮิเดกิมินายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น

การประกาศสงคราม

ภายหลังการเป็นพันธมิตรร่วมกับญี่ปุ่นและปรับคณะรัฐมนตรีแล้ว สิ่งที่หลวงพิบูลฯ ตั้งใจทำต่อมาคือการประกาศสงคราม โดยโฆษกทหารญี่ปุ่นได้กล่าวว่า สิ่งเหล่านี้เป็นการตัดสินใจของฝ่ายไทยทั้งสิ้นมิได้เกิดจากการบีบบังคับของฝ่ายญี่ปุ่น

จากการประกาศภาวะสงครามทางวิทยุโดยหลวงวิจิตรวาทการ เขากล่าวหาอังกฤษและอเมริการว่ารุกรานไทยโดยส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดบ้านเรือนของราษฎรไทยในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีการลงมติด้วยเสียง สองในสาม ต่อการตัดสินใจประกาศสงคราม งานของแถมสุข* นุ่มนนท์ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าการลงนามเป็นไปด้วยความเร่งรีบและรวบรัด ซึ่งในงานของสวอนก็เห็นด้วยกับประเด็นนี้ หากแต่ปรากฏว่าสิ่งเหล่านี้ได้มีการเตรียมการมาตั้งแต่สงครามเริ่มแล้ว จากการพบปะเจรจาระหว่างหลวงพิบูลฯ กับนายซูโบกามิ ที่หลวงวิจิตรวาทการให้สัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์ Malai Simpo ในลักษณะที่ว่า การประกาศสงครามได้ถูกกำหนดเป็นนโยบายที่แน่นอนอยู่ก่อนแล้ว มิใช่มาตัดสินใจกันในช่วง 2-3 ชั่วโมง ภายหลังการประกาศสงครามญี่ปุ่นได้พระราชทานเหรียญตราชั้นสูงสุด (the Cordon of the imperial Order of the Rising Sun) ซึ่งก็เชื่อว่าการเตรียมไว้ก่อนแล้วเช่นกัน

บทสรุป

ความสัมพันธ์ระหว่างหลวงพิบูลฯ กับญี่ปุ่นในช่วงเดือนท้าย ๆ ก่อนวันที่ 8 ธันวาคม 2484 นั้นค่อนข้างจะซับซ้อน ทางหนึ่งแสดงให้เห็นความนิยมชมชอบญี่ปุ่นเป็นการส่วนตัวของหลวงพิบูลฯ จากการรักษาสัมพันธภาพกับญี่ปุ่น แต่ในขณะเดียวกันก็มีความไม่มั่นใจในฐานะของตนและไม่มั่นใจในจุดประสงค์ของญี่ปุ่น เขาจึงใช้วิธีหว่านเหินยวทางด้านเวลาเอาไว้โดยยังรักษาความสัมพันธ์กับอังกฤษและอเมริกาผ่านนายดิเรก ชัยนาม จนปลายเดือนพฤศจิกายน ภาวะสงครามที่ใกล้เข้ามาแม้จะถูกกดดันจากกลุ่มนิยมญี่ปุ่น หลวงพิบูลฯ ก็ยังคงสงวนท่าทีเพื่อรักษาท่าทีเพื่อรักษานโยบายทางการทูต

จากหลักฐานต่าง ๆ ระบุว่า หลวงพิบูลฯ รู้เรื่องที่ญี่ปุ่นจะบุกไทยตั้งแต่วันที่ 5 ธันวาคม แต่เขาไม่กล้าตัดสินใจ เพราะไม่แน่ใจว่าผลที่ตามมา เขากล่าวว่าหากอังกฤษด้านญี่ปุ่นสำเร็จ เขาจะอยู่ในฐานะลำบาก เขาจึงตัดสินใจขอร้องให้อังกฤษช่วยเหลือด้วยในขณะเดียวกันส่วนการหายตัวไปของเขาชั่วคราว เพื่อหลีกเลี่ยงการให้คำมั่นต่อญี่ปุ่น อีกทั้งเพื่อดูท่าทีและการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ต่อมาเมื่อปรากฏว่ากองกำลังของอังกฤษในภาคพื้นเอเชียไม่อาจต้านทานญี่ปุ่นได้ หลวงพิบูลฯ จึงได้แสดงท่าทีอยู่ข้างญี่ปุ่นได้อย่างที่ต้องการ จนกลายเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาในที่สุด ●

* Thamsook Numnon, " Thailand and the Japanese Presence ; 1941 - 1945 " Research and Discussions Services no. 6 (Singapore : Institute of Southeast Asian Studies,

รายชื่อหนังสือที่มีจำหน่ายที่มูลนิธิโครงการตำราฯ

	ราคาปก (บาท)	ลด 30% (บาท)
1. ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่	30	20
2. การค้าสังคโลก	90	60
3. รักเมืองไทยเล่ม 2	60	40
4. ประชาธิปไตยในอเมริกาเล่ม 1	100	50 (ลด 50%)
5. ประชาธิปไตยในอเมริกาเล่ม 2	100	50 (ลด 50%)
6. ข้าวในเศรษฐกิจไทย	35	15 (ลด 50%)
7. ยูโทเปีย	15	10
8. ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น 600 ปี	100	90 (ลด 10%)
9. การเกษตรญี่ปุ่น	150	100
10. ญี่ปุ่น : การก่อตัวเป็นชาติสมัยใหม่	90	60
11. วิชาการวรรณกรรมญี่ปุ่นหลังสงคราม	50	35
12. วิชาการทุนนิยมญี่ปุ่น	90	60
13. อุดมศึกษาญี่ปุ่น	120	85
14. การพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่น	90	60
15. Barrier and Bridges for Rural Development	120	60 (ลด 50%)
16. เสน่ห์ จามริก : รัฐศาสตร์กับการเมืองไทย	100	70

เจ้าของ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร. 424 - 5768

ผู้จัดทำ

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒนวนิช
ดำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

พิมพ์ที่

บริษัท โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด

หนังสือชุดพัฒนาการสิทธิมนุษยชน

	ราคาปก (บาท)	ลด 30% (บาท)
1. การประถมศึกษา	52	35
2. สี่จังหวัดภาคใต้	40	30
3. สิทธิมนุษยชนกับลูกจ้าง	32	20
4. สภาพสิทธิของสลัม	30	20
5. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ	110	80
6. สิทธิการสื่อสาร	30	20
7. การแสวงหาประโยชน์ทางเพศ จากสตรีไทย	45	50
8. สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรม	130	90
9. การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ	120	80

เอกสารวิชาการ

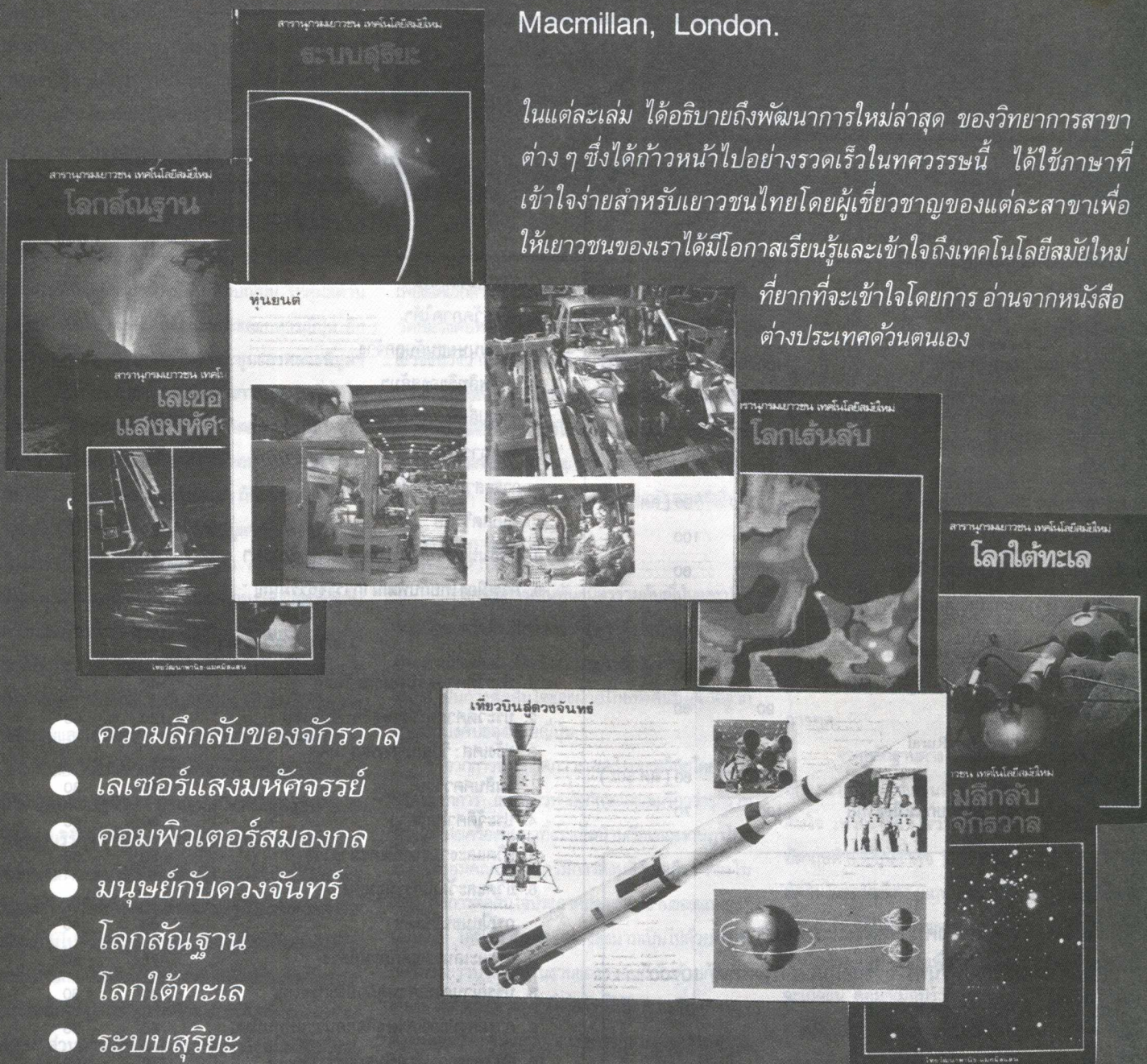
1. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก	40	30
2. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทวีปยุโรป	120	80
3. ฝรั่งเศส : วิชาการความคิด ในศิลปวัฒนธรรม	40	30
4. ประวัติศาสตร์ลาว	60	40
5. ชีวิตและงานของอังเดรมาโลโรซ์	50	35
6. ชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน : กรณีชุมชนอินเดีย	60	40
7. การละเล่นของเด็กภาคกลาง	75	50
8. บรรณานุกรมเศรษฐกิจประเทศไทย	40	30
9. การก่อรูปของเศรษฐกิจก่อนระบบทุนนิยม	50	35
10. แนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดี	150	100
11. สำนึกษัตริย์สุลต่าน	20	15

หนังสือดังกล่าวสั่งซื้อได้ที่ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
413/38 ถ. อรุณอมรินทร์ กรุงเทพฯ 10700 ในราคาลด 30 - 50% โดยจะจัดส่ง
ให้ท่านทางไปรษณีย์ โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ธนาณัติสั่งจ่ายคุณเพลิน
เทียนขวัญ ปณ. บางกอกน้อย

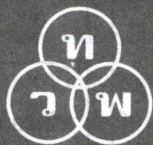
ชุดเทคโนโลยีสมัยใหม่

Macmillan, London.

ในแต่ละเล่ม ได้อธิบายถึงพัฒนาการใหม่ล่าสุด ของวิทยาการสาขาต่าง ๆ ซึ่งได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วในทศวรรษนี้ ได้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายสำหรับเยาวชนไทยโดยผู้เชี่ยวชาญของแต่ละสาขาเพื่อให้เยาวชนของเราได้มีโอกาสเรียนรู้และเข้าใจถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ยากที่จะเข้าใจโดยการอ่านจากหนังสือต่างประเทศด้วยตนเอง

- ความลึกกลับของจักรวาล
- เลเซอร์แสงมหัศจรรย์
- คอมพิวเตอร์สมองกล
- มนุษย์กับดวงจันทร์
- โลกชั้นฐาน
- โลกใต้ทะเล
- ระบบสุริยะ
- โลกเร็นลับ

ไทยวัฒนาพานิช

599 ถนนโมตรีจิต กรุงเทพมหานคร 10100 โทรศัพท์ 2210111-5